

Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (GEKE)
Community of Protestant Churches in Europe (CPCE)
Communion d'Eglises Protestantes en Europe (CEPE)

Kirikuosadus – Church Communion – Communion Ecclésiale*

**Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas õpetuskõneluse tulemus
Vastuvõetud EKOE 8. täiskogul**

Lõppversioon 2018

---

* Mõistete kohta vt §46.

Sisu

Saateks eestikeelsele väljaandele	3
Selle teksti kohta	5
1. Bilanss: kirikuosadus kui kiriku ühtsuse kogemus	5
1.1. Kirikuosadus Leuenbergi konkordia (1973) perspektiivis	5
1.2. Jeesuse Kristuse kirik (1994)	7
1.3. Teostatud ja elatud kirikuosadus	7
1.3.1. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s jumalateenistuse osadusena	8
1.3.2. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s õpetamise osadusena	8
1.3.3. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s kasvava kujunemise osadusena	9
1.3.4. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s tunnistamis- ja teenimisosadusena tänapäevases Euroopas	9
1.4. Kirikuosadus ja oikumeenia	10
2. Teoloogilised alused	12
2.1. Kirik kui Kristuse ihu ja pühade osadus	12
2.2. Sõna ja sakramendi osadus	12
2.3. Usutunnistus, õpetus ja elu	13
2.4. Issanda söömaaja osadus ja kirikuosadus	14
2.5. Kirik ja kirikuosadus kui õigeuskõnnitussündmuse väljendus	15
3. Proovikivid: siduvus – vastuvõtt – katoolsus	17
3.1. Siduvus	17
3.2. Vastuvõtt	19
3.3. Katoolsus	21
4. Soovitused ja konkreetsed sammud	22
4.1. Kirikuosadus kui jumalateenistusosadus	23
4.1.1. Jumalateenistusosadus ja katoolsus	23
4.1.2. Sõna ja sakramendi ühine toimetamine	24
4.2. Kirikuosadus kui õpetamise osadus	25
4.3. Kirikuosadus kui kasvava kujunemise osadus	27
4.4. Kirikuosadus kui tunnistus- ja teenimisosadus tänapäevases Euroopas	28
5. Kirikuosadus kui ühine oikumeeniline vastutus	29
Lisa: Õpetuskõneluse protsessi osalised	31
Eestikeelse esmailmumise andmed ja EKOE lühitutvustus	32

Saateks eestikeelsele väljaandele

2023. aasta 16. märtsil möödub 50 aastat pöördelise tähtsusega [Leuenbergi konkordia](#) vastuvõtmisest – ületati ligi 450 aastat väldanud Euroopa luterlike ja reformeeritud kirikute lahutatus. Leuenbergi konkordia vahendusel *kuulutati välja* „kirikuosadus“: „[E]vangeeliumi mõistmise osas saavutatud üksmeele alusel lubavad erinevate usutunnistustega kirikud üksteisele osasaamist sõnast ja sakramendist ning püüdlevad võimalikult suure ühtsuse poole tunnistuse andmises ja maailma teenimises“ (Leuenbergi konkordia 29).

Ligi pool sajandit on liikmeskirikute vahel toimunud kirikuosaduse *teostamine*. Alljärgneva dokumendi esimest osa võib lugeda ilmeka kokkuvõtteks Leuenbergi osaduse ehk Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas (EKOE, nii alates 2003) senisest elukäigust ja selle dünaamikast. Tähelepanu on suunatud eriti sellele, miks on olnud üha uuesti vajalik ja kuidas on toimunud kirikuosaduse mõistmise ja kirikuosadusena elamise läbikatsumine, (enese)kriitiline selgitamine ning süvendamine.

Leuenbergi konkordiani jõudmisele eelnesid aastakümneid väldanud teoloogilised kõnelused. Konkreetselt ühenduses terminiga „kirikuosadus“ (sks k *Kirchengmeinschaft*) oli eriti oluline 1970. aastal valminud Leuenbergi aruandes „Kirikuosadus ja kirikulõhe“ esitatud põhjalikum selgitus (vt saatesõna lõpus nimetatud kakskeelses väljaandes lk 143–155 ja lk 159–170). Kirikuosaduse väljakuulutamise järel on kirikuosaduse teostamise ühe olulise mõõtmena jätkunud pidevalt õpetuskõnelused. Eriti kaalukaks ja laialdase vastuvõtu osaliseks on kujunenud 1994. aastal kirikuosaduse täiskogul vastuvõetud õpetuskõneluse tulemus „[Jeesuse Kristuse kirik. Reformatoorne panus oikumeenilisse dialoogi kiriku ühtsusest](#)“. Lisaks Leuenbergi konkordias kätketud kirikukäsituse lähemale avamisele aitab uurimus selgitada evangeelset arusaama oikumeeniast ja selle eesmärkidest. Õpetuskõneluse tulemus „Kirikuosadus“ (2018) arendab Leuenbergi konkordia eklesioloogilist mõtet nii fundamentaalsel kui praktilisel tasandil edasi veerand sajandit hiljem.

Dokumendi alguses seisev lõik „Selle teksti kohta“ nimetab kaks peamist „proovikivi“, miks 2012. aastal Firenzes toimunud EKOE 7. täiskogul otsustati võtta õpetuskõneluse aineks kirikuosaduse teema. Üks neist on tinglikult „väline“, pärinedes avaramast ja üleilmsest oikumeeniast: „Teised kirikud küsivad ikka ja jälle, mida tähendab kirikuosadus oikumeeniliselt ja kuidas EKOE liikmeskirikud seda kujundavad. Neil on mulje, et kirikuosaduse mõte sobib oikumeeniliseks mudeliks üksnes piiratud määral, kuna see väljendavat pigem kirikute mitmekesisust kui ühtsust ja kalduvat nii *status quo* kindlustamisele.“ Teine pärineb EKOE liikmeskirikute endi keskelt ja seisneb lühidalt-lihtsustatult järgmises: „Euroopa evangeelsed kirikud on mõistnud, et nad peavad tegema tihedamat koostööd, kui nad tahavad olla oma tunnistusega Euroopa avalikkuses kuuldavad.“

Dokumendil „Kirikuosadus“ on viis osa. Esimene on sissejuhatav kokkuvõtlik ülevaade kirikuosadusest ja selle neljast dimensioonist kui kiriku ühtsuse kogemusest. Teine osa käsitleb viies punktis teoloogilisi aluseid (kirik kui Kristuse ihu ja pühade osadus; Sõna ja sakramendi osadus; usutunnistus, õpetus ja elu; Issanda söömaaja osadus ja kirikuosadus; kirik ja kirikuosadus kui õigeusk mõistatusündmuse väljendus). Kolmanda osa teemaks on proovikivid. Neid on kolm: siduvus, vastuvõtt (retseptioon) ja katoolsus. Neljas teeb soovitusi ja nimetab konkreetseid samme

kirikuosaduse teostamiseks ja edasiseks süvendamiseks. Soovitused jaotuvad kirikuosaduse nelja mõõtmel vahel. Lühike viimane osa iseloomustab kirikuosadust ühise oikumeenilise vastutusena.

Õpetuskõnelus kirikuosaduse üle oli perioodil 2012–2018 mitme teise olulise teoloogilise uurimisprotsessi ja projekti kõrval ainus ametlik õpetuskõnelus. EKOE 7. täiskogu otsustas tööülesande. Kirikuosadust täiskogude vahel juhtiv nõukogu moodustas käivitava töörühma, mis visandas (2013/2014) teksti esialgse kuju. Seda arutati nõukogul ja 2015 kutsuti kokku suur konsultatsioon, kuhu olid oodatud kõigi liikmeskirikute delegaadid. Konsultatsioonil arutati algkuju põhjalikult ja otsustati põhimõtted teksti töötlemiseks. Taas toimus arutelu nõukogus ja seejärel töötas redaktsioonitoimkond välja teksti parandatud kuju (2015–2016). Nõukogu arutas revideeritud kuju ja otsustas selle saatmise liikmeskirikutele tagasisideks ja kommentaarideks (2016–2017) kolmes ametlikus keeles (saksa, inglise, prantsuse). Laekunud arvukate kommentaaride põhjal töötles redaktsioonitoimkond teksti uuesti (2017–2018). Nõukogu otsustas teksti esitada 2018. aasta sügisel toimunud EKOE 8. täiskogule Baselis. Ka seal arutati teksti põhjalikult, tehti sellesse parandusi ja otsustati vastuvõtmine EKOE õpetuskõneluse tulemusena. Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) esindajana osales õpetuskõneluse konsultatsioonil käesoleva saatesõna autor; ühtlasi oli ta EKOE kutsel redaktsioonitoimkonna liige.

8. täiskogu otsuste tulemustest on teoloogilise töö osas jõudnud eesti keeles juba ilmuda uurimusdokument „[Evangeelsed käsitused religioonide paljususest Euroopas](#)“. Eestikeelse väljaande saatesõnast leiab lähemat informatsiooni täiskogu kohta.

Dokumendi „Kirchengemeinschaft – Church Communion – Communion Ecclésiiale“ on tõlkinud saksakeelsest originaalst Thomas-Andreas Pöder väljaandest *Kirchengemeinschaft. Grundlagen und Perspektiven / Church Communion. Principles and Perspectives*, koost. Mario Fischer, Martin Friedrich, Leuenberg Texte/ Leuenberg Documents nr 16, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019. Teksti on toimetanud Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal ja koostöös EELK rahvusvaheliste ja oikumeeniliste suhete komisjoniga.

Thomas-Andreas Pöder
EKOE nõukogu liige 2008–2018

Selle teksti kohta

(1) Kahel viimasel aastakümnel on Leuenbergi konkordia jaoks keskne kirikuosaduse mõte sattunud üha tugevama tähelepanu alla. Silmatorkavalt on kasvanud huvi selle vastu, et seda, mida kirikuosadusena teostatakse ja elatakse, selgitataks süvendatult ja edasiviivalt. Osadus, milles EKOE liikmeskirikud tunnevad end ühendatuna ja milles nad tajuvad end kirikuna, inspireerib kasvavaks ühisosaks kiriklikus elus ning tunnistamiseks ja teenimiseks maailmas. Sellega, et nad on Leuenbergi konkordiaga üksteist vastastikku kirikuna tunnustanud ja deklareerinud kirikuosadust, on EKOE liikmeskirikud võtnud kohustuse kõrvalda teelt kõik, mis võib varjutada kirikuosadusega antud tegudetunnistust kiriku ühtsuse kohta Kristuses. Koos kirikuosaduse edasise kujundamise vormide küsimusega sai nähtavaks ühtsusemõistmise selgitamise ja kinnitamise vajadus, mida EKOE liikmeskirikud tundsid üha selgemalt teel Belfastist (2001) Budapesti (2006) ja seejärel Firenzesse (2012) [need on EKOE täiskogude toimumispäigad – *toim*].

(2) Tegemist on kahe proovikiviga. Esimene proovikivi pärineb üleilmsest oikumeeniast. Teised kirikud küsivad ikka ja jälle, mida tähendab kirikuosadus oikumeeniliselt ja kuidas EKOE liikmeskirikud seda kujundavad. Neil on mulje, et kirikuosaduse mõte sobib oikumeeniliseks mudeliks üksnes piiratud määral, kuna see väljendavat pigem kirikute mitmekesisust kui ühtsust ja kalduvat nii *status quo* kindlustamisele. Teine proovikivi pärineb liikmeskirikute endi ringist. Euroopa evangeelsed kirikud on mõistnud, et nad peavad tegema tihedamat koostööd, kui nad tahavad olla oma tunnistusega Euroopa avalikkuses kuuldavad. Praeguses ühiskondlike ja poliitiliste teisenemiste olukorras ei saa EKOE liikmeskirikute vahel olemasolevat kirikuosadust piirata lihtsalt selle tuumaga – jumalateenistusliku osadusega kuulutuses ja sakramendis ning jätkuvalt toimuvate õpetuskõnelustega. Vajalik oli uute töövaldkondade käivitamine ning sidemete ja organisatsioonivormide sisuline arendamine.

(3) Mõlemad proovikivid ajendasid EKOE nõukogu ja Firenzes toimunud 7. täiskogu (2012) võtma kirikuosaduse teema õpetuskõneluse aineks. See õpetuskõnelus pidi „pööra[m]a erilist tähelepanu kirikuosaduse positiivsetele võimalustele ja nähtavusele“ ning „arvesta[m]a ka kirikuosaduse siduvuse teoloogilise selgitamisega ja õiguslike tagajärgedega“. Järgnev tekst esitab selle õpetuskõneluse tulemused.

1. Bilanss: kirikuosadus kui kiriku ühtsuse kogemus

1.1. Kirikuosadus Leuenbergi konkordia (1973) perspektiivis

(4) [Leuenbergi konkordiaga](#) sai „kirikuosadusest“ Euroopa evangeelsete kirikute eklesioloogilise ja oikumeenilise enesemõistmise üks juhtmõisteid.

(5) Konkordiaga nõustunud erinevate usutunnistustega evangeelsed kirikud „tõdevad omavaheliste õpetuskõneluste alusel ühist arusaama evangeeliumist“, nagu seda konkordias esitatakse. See võimaldas neil „deklareerida ja teostada kirikuosadust“.

(6) Konkordia järgib Augsburgi Usutunnistuse artiklis VII nimetatud kiriku ühtsuse kriteeriume. Üksmeel evangeeliumi mõistmises ja ühine selgitus, mida kirikud saavad ristimise ja armulaua kohta ühiselt avaldada, on eelduseks ühisele „osasaamis[ele] sõnast ja sakramendist“ (LK 29). Jumalateenistustlike ja kiriklike korraldusvormide mitmekesisus ei ole ühtsusele takistuseks, kui see mitmekesisus katsutakse läbi evangeeliumi ühise arusaama põhjal.

(7) Kirikuosaduse deklareerimine, mis toimub konkordiaga nõustudes, koosneb järgmistest elementidest:

„a) Nad [Kirikud] on ühel meelel arusaama suhtes evangeeliumist, nagu seda on väljendatud [konkordia] II ja III osas.

b) Vastavalt III osa tõdemustele ei puuduta usutunnistuskirjades sisalduvad õpetuslikud taanimised konkordiaga nõustuvate kirikute õpetuste praegust kuju.

c) Nad lubavad üksteisele kantsli- ja armulauaosadust. See hõlmab vastastikust ordinatsiooni tunnustamist ja üheskoos armulaua pühitsemise võimaldamist.

Nende tõdemustega on kirikuosadus välja kuulutatud. Seda osadust XVI sajandist saadik takistanud lahknevused on kõrvaldatud. Osalevad kirikud on veendunud, et nad on üheskoos osalised Jeesuse Kristuse ühes kirikus ning et Issand vabastab ja kohustab neid ühiselt teenima“ (LK 31–34).

Seejuures rajaneb ametite tunnustamine ühisel arusaamisel sõnast ja sakramendist ning tuleneb sellest.

(8) Kirikuosaduse deklareerimisega tõstatub selle teostamise ülesanne. See toimub „kirikute ja koguduste elus“: „Usus Püha Vaimu ühendavasse väesse tunnistavad ja teenivad nad üheskoos ning püüdvad saavutatud osaduse tugevdamise ja süvendamise poole“ (LK 35). Sellega saavad evangeeliumi ühine tunnustamine ja evangeeliumist lähtuv ühine teenimine elatud kirikuosaduse otsustavateks tunnusmärkideks.

(9) Lisaks on õpetuskõneluste (ja ühiste teoloogiliste, eetiliste ja liturgiliste projektide) vormis toimuv edasine teoloogiline töö EKOE kirikute jaoks elatud kirikuosaduse otsustavaks elemendiks. Selle kohta öeldakse LK 38: „Ühist arusaama evangeeliumist, millel kirikuosadus rajaneb, peab edasi süvendama, Pühakirja tunnistuse põhjal läbi katsuma ning pidevalt nüüdisajastama.“

(10) Elatud kirikuosadusel on korralduslikud ja kirikuõiguslikud tagajärjed. Konkordias neile küll üksnes osutatakse ja antakse nõu olla ettevaatlik (vrd LK 42–45).

(11) Elatud kirikuosadus vaatab endast kaugemale; selles osalevad kirikud „lähtuvad /.../ kohustusest teenida kõigi kristlike kirikute oikumeenilist osadust“ (LK 46) ja loodavad, „et kirikuosadus annab uue tõuke kokkupuuteks ja koostööks teiste konfessioonide kirikutega“ (LK 49).

1.2. Jeesuse Kristuse kirik (1994)

(12) Uurimusega *Jeesuse Kristuse kirik* (JKK; Leuenberger Texte 1, [1995] 4. väljaanne 2012) esitas Leuenbergi kirikuosaduse täiskogu 1994 Viinis evangeelse kirikumõistmise põhilised seisukohad ja selgitas eklesioloogilisi põhimõtteid, millest juhitud konkordia allkirjastanud kirikud oikumeenilises dialoogis.

(13) Uurimus eristab kiriku aluse, kuju ja eesmärgi: „Kiriku alus on Jumala toimimine inimese lunastuseks Jeesuses Kristuses. Selle alussündmuse subjektiks on Jumal ise ja seetõttu on kirik usu objektiks. Kuna kirik on usklike osadus, omandab selle ajalooline kuju erinevaid vorme. Üks usutud kirik (ainsuses) on varjatud erinevalt kujunenud kirikute (mitmuses) taha. Kiriku eesmärgiks on tema missioon tunnistada kogu inimkonnale sõnas ja teos evangeeliumi Jumala riigi saabumisest“ (JKK, Sissejuhatus, 1.4).

(14) Sündmus, mis teeb üldse kiriku kirikuks ja eelneb igasugusele inimlikule vastamisele ja tegutsemisele, on Jumala õigeksmõistev, vabastav tegutsemine, mida evangeeliumi jutluses kuulutatakse ja sakramentides jagatakse. Evangeeliumi tunnistajana maailmas on kirik „määratud /.../ olema Jumala tööriistaks, et teostada tema universaalset päästetahet“ (JKK I.3.2). Ta ei tohi tahta astuda selles funktsioonis Jeesuse Kristuse kohale: „Ta järgib seda määratust, kui ta jääb Kristusesse, kes on ainus eksimatu pääste tööriist“ (JKK I.3.2).

(15) Üks, püha, katooline ja apostlik kirik eksisteerib kogetavates kirikutes – seal, kus pühitsetakse tõeliselt sõna ja sakramenti. Selle juurde kuulub kiriku jaoks olemuslik korrastatud amet (JKK I.2.5.1.2). Kus pühitsetakse tõeliselt sõna ja sakramenti, seal tunnevad erinevad kirikud üksteist vastastikku ära Jeesuse Kristuse kirikuna ega saa üksteise kirikuks olemist eitada. Selliselt mõistetuna on kirikute mitmekesisus rikkus.

(16) Üksmeelest evangeeliumi mõistmises ja sakramentide seadmiskohasest haldamisest Leuenbergi konkordia mõttes tuleneb kirikuosaduse väljakuulutamise. Kirikuosaduse teostamine ei sõltu aga keskselt struktureeritud ühtsusmudelidest. Sellele, et kirikute ühtsus on etteantud, nii nagu nad on seda alati Jumala kingitusena kogenud, püüavad kirikud vastata sellega, et tunnevad endid ühiselt kantuna Jumala vabast armust ning küsivad just nii ja ikka uuesti evangeeliumi ühise arusaama järele (vrd LK 38).

(17) Leuenbergi konkordia on Euroopa reformatoorsete kirikute deklaratsioon. Sellest sai näidismudel kirikuosaduse deklareerimiseks ja teostamiseks teistes maailma piirkondades (vrd ka JKK III.3.1). Neis on mõned kirikud jõudnud kokkulepeteni, mis on võrreldavad Leuenbergi konkordiaga, näiteks aastal 1998 luterlikud, reformeeritud ja uniooni kirikud Ameerika Ühendriikides *Nõustumise vormeliga* [*A Formula of Agreement*] ja aastal 2006 luterlikud ja reformeeritud kirikud Lähis-Idas *Ammani avaldusega* [*The Amman Declaration*].

1.3. Teostatud ja elatud kirikuosadus

(18) Leuenbergi kirikuosaduse (aastast 2003 Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas) ajalugu on enam kui saja liikmeskiriku järjepideva kokku kasvamise ajalugu. Kirikuosadust kogeti ja

kogetakse jumalateenistuse osadusena (3.1), õpetamise osadusena (3.2), kasvava kujunemise osadusena (3.3) ja selliselt tunnistus- ja teenimisosadusena praeguses Euroopas (3.4).

1.3.1. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s jumalateenistuse osadusena:

(19) Kirikuosadus kasvab välja kohtumisest evangeeliumi tunnistuse ja inimeste vahel. Seetõttu leiab ta selgeima väljenduse ühiselt pühitsetud jumalateenistustes. EKOE-s on luterlased, reformeeritud, metodistid ja unieeritud üksteisega seotud, nad on Issanda söömaaja osaduses, nende õpetajad vahetavad kantsleid. EKOE kui Kristuses lepitatud osadus elab algusest peale kantsli- ja armulauaosadusena.

(20) Kantsli- ja armulauaosaduse juurde kuulub ühise jumalateenistusliku elu viljelemine ja edendamine liturgia ja lauluvara vallas. Eelnevatel aastatel on sellega ühenduses arendatud rikkalikult projekte: Leuenbergi pühapäeva sisseviimine, liturgiliste materjalide väljatöötamine ühiste jumalateenistuste jaoks, EKOE lauluraamatu *Colours of Grace* [Armulaulud] (2007) koostamine ja kasutuselevõtmine, liturgilise töö võrgustamine paljukasutatud internetivärava ja jumalateenistuse konsultatsioonide kaudu.

1.3.2. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s õpetamise osadusena:

(21) Kirikuosadust süvendatakse ühisel teoloogilisel õpetamisel ja õppimisel. Leuenbergi konkordia kohustas sellele allkirjutanud kirikuid edasiseks teoloogiliseks tööks – üldisemalt selleks, et ühist arusaama evangeeliumist süvendada, Pühakirja tunnistuse najal läbi katsuda ja pidevalt nüüdisajastada (vrd LK 38), ning spetsiaalselt õpetuskõnelusteks ja teoloogiliseks tööks ühenduses õpetuslike erinevustega, „mis esinevad osalevate kirikute sees ja vahel, omamata seejuures kirikuid lahutavat tähendust“ (LK 39).

(22) Õpetuskõnelused on väga oluliselt kujundanud kirikuosaduse teed ja profiili. Nad määravad täiskogude vahelist tööritmi. Nende tulemused, mis töötatakse välja ametlikult volitatud projekti- ja töörühmade poolt, esitatakse enne täiskogu otsuse langetamist liikmeskirikutele seisukohavõtmiseks. Neid kommentaare arvestatakse teksti lõppkujus. Sel viisil on saavutatud kõrge osalemise määr ja laialdane vastuvõtt.

(23) Senistel õpetuskõnelustel on esiteks töötatud teemadega, mida LK 39-s oli nimetatud edasise töö ülesandena: kahe-riigi-õpetuse ja Jeesuse Kristuse kuningavalitsuse õpetuse vahetamine (1975–1981), õpetus ristimisest ja [armulauast](#) (1981–1987), [amet ja ordinatsioon](#) (1976–1987, 2006–2012 oli otsesõnu kaasatud *episkopé* teema), seadus ja evangeelium (1994–2001), [pühakiri ja usutunnistus](#) (2006–2012). Teiseks on valminud uurimused, mille koostamine on tulenenud kirikuosaduse teest: sellised on kiriku-uurimus *Jeesuse Kristuse kirik* (1987–1994) ja sellele toetuvad uurimused *Kirik ja Iisrael* (1994–2001), *Protestantlike kirikute kuju ja kujundamine Euroopas* (2001–2006) ja *Evangeelselt evangeliseerimine* (2001–2006). Need ja hulk teisi teoloogilisi projekte, nagu näiteks uurimus *Kristlik tunnistus vabadusest* (1987–1994), teevad nähtavaks teoloogilise töö kaalu elava kirikuosaduse ja sellega seotud õppeprotsesside tõhustamisel.

1.3.3. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s kasvava kujuvõtmise osadusena:

(24) Kirikuosadus vajab usaldusväärseid suhtlemise ja korraldamise vorme. 1990. aastatel sai üha selgemaks, et algselt silmas peetud Leuenbergi kirikuosaduse institutsionaalse nõrkusega tõstatuvad probleemid, millele oli vajalik leida kohane lahendus. Lisaks õpetuskõnelustele tuli käivitada töövaldkondi, mis samuti nõudsid tugevamat institutsiooni. See peab arvestama jumalateenistuse, õpetamise ning tunnistamise ja teenimise osaduse kasvava kujunemisega.

(25) „EKOE struktuurilise ja õigusliku vormi edasiarendamise“ ja „otsustusprotsesside läbipaistvuse ja tõhususe suurendamise“ eesmärgi teenis rida abinõusid, mille algatas Budapesti täiskogu (2006) (vrd lõpparuanne *Vabadus seob [Freiheit verbindet]*, ptk 4) ja mis teostati Firenze täiskogu (2012) ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Sisse viidi selgemad reeglid delegaatide saatmiseks ja volitamiseks ning kirikute osaluse siduvamaks kujundamiseks. Budapestis võeti vastu statuut, millega osadus sai iseseisva õigussubjekti iseloomu. Eksekutiivkomiteest sai 2006 nõukogu, mille kolmeliikmeline presiidium esindab EKOE-d väljaspool.

(26) Ellu kutsuti nõustavad kogud, mis toetavad oma pädevusega nõukogu ja presiidiumi ja valmistavad ette seisukohavõtte aktuaalsetes küsimustes: eetika ekspertrühm (alates 2007) ja oikumeenia ekspertrühm (alates 2009). Alates 2007. aastast kaasatakse EKOE töösse tõhusamalt noorema põlvkonna liikmeid.

(27) Algusest peale on regionaalsed rühmad mõistnud end eriliselt vastutavana tunnistamise ja teenimise eest ja on eeskujulikult edendanud kirikuosaduse piirkondlikku võrgustumist. Nõnda on saanud alguse teoloogilise, sotsiaaleetilise ja diakoonilise suunitlusega koostöö piiriülesed foorumid ja konsultatsioonivormid. Need on osutunud erinevates Euroopa piirkondades kirikuosaduse kasvamise ja tõhustamise olulisteks tuumikuteks.

(28) Dokumendiga *Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas* (2012) esitasid EKOE kirikud ühise arusaama heast teoloogilisest väljaõppest ja töötasid välja väljaõppe kontseptsiooni, millest saavad juhendada kirikud, aga ka teaduskonnad ja seminarid, et edendada õpetajate vahetust EKOE-s ja sel teel süvendada nende kokkukuuluvust ja tugevdada kirikuosadust.

1.3.4. Kirikuosadust kogeti ja kogetakse EKOE-s tunnistus- ja teenimisosadusena tänapäevases Euroopas:

(29) Konkordia jaoks on evangeeliumi üksmeelne tunnistamine oluline rõhuasetus. Sellest kasvab välja kirikute vabastamine ja liitmine teenimiseks. Teenimine on „[t]eenimisena armastuses /.../ suunatud inimesele tema hädades ning püüab kõrvaldada nende hädade põhjuseid. Väljaastumine rahu ja õigluse eest maailmas nõuab kirikutelt üha enam ühise vastutuse võtmist“ (vrd LK 36). Kuni raudse eesriide langemiseni kogeti Leuenbergi kirikuosadust, nagu seda toona nimetati, osadusena, milles jagatud Euroopa vastandlikud süsteemid kaotasid inimesi lahutava tähenduse ning õdedeks-vendadeks olemist sai evangeeliumi valgusel teostada piiriüleselt.

(30) 1990. aastate vältel kasvas tähelepanu Euroopa kui terviku mõõtme suhtes üha suuremaks, samuti ülesanne olla Euroopa tasandil äratuntav. Euroopa lõhestatuse ületamise järel avanenud uued poliitilised ja ühiskondlikud tegevusväljad muutsid Euroopa ja Euroopaga seotud küsimused üheks keskseks teemaks. Budapestis toimunud Euroopa Evangeelne kokkutulek (1992) pöördus Euroopa evangeelsete kirikute poole, et nad kannaksid oma „vastutust Euroopa tuleviku eest ühiselt“, ja pidas seejuures iseäranis silmas Leuenbergi kirikuosadust. Programmiline oli Belfasti täiskogu (2001) soov, et „evangeelsete kirikute hääl kõlaks Euroopas kuuldavamalt“. See soov on sealt peale määranud Leuenbergi kirikuosaduse tegevuskava.

(31) EKOE on möödunud aastatel ikka ja jälle võtnud sõna seoses Euroopa arengute ja aktuaalsete probleemidega, näiteks presiidiumi avalduse *Astudes vastu kriisile* [*Der Krise engegentreten*] abil seoses Euroopa Liidu tippkohtumisega 2011 Brüsselis, või 2012 [täiskogu avaldusega](#) Euroopa praeguse olukorra ja finants-, majandus- ja riigivõlakriisi kohta, 2014 avaldusega Euroopa valimiste kohta, 2015 avaldusega põgenike kriisi kohta *Paku põgenikele varju ja tervita neid* [*Shelter and welcome refugees*], 2017 avaldusega Rooma lepingute 60. aastapäeva kohta. EKOE kirikud osalevad teadlikult küsimuste arutamises, mis Euroopas olulised, nt orienteerumisabidega elu lühendavate abinõude ja surijate eest hoolitsemise kohta *Aeg elada ja aeg surra* (2011) või reproduktiivmeditsiini küsimuste kohta *Enne kui ma sind emaihus valmistasin...*(2017).

(32) Aastal 2009 alustas EKOE koostööd Evangeelsete diasporaateenistuste koostöökoguga Euroopas (Arbeitsgemeinschaft evangelischer Diasporawerke in Europa – AGDE). Koostöökogu pakub platvormi ühiste abiaktsioonide koordineerimiseks. Partnerlused – osalt aastatepikkused –, abiteenistuses kogutud kogemus ja teadmine ning kogukonna ülesehitamise, hariduse ja diakoonia jaoks annetuste kogumine kujutavad endast kapitali, mida ei saa alahinnata. See on aluseks EKOE tegevuskava võimalikule laiendamisele kirikliku solidaarsustöö edendamiseks, millega tugevdaks ja kujundaks kirikuosaduse kui tunnustamisosaduse kõrval ka selle iseloomu teenimisosadusena.

1.4. Kirikuosadus ja oikumeenia

(33) Oikumeenia kohustuse võtmine kuulub lahutamatu kirikuosaduse juurde. Kuulutades eneste keskel välja kirikuosaduse ja seda teostades, „lähtuvad [konkordias] osalevad kirikud kohustusest teenida kõiki kristlike kirikute oikumeenilist osadust“ (LK 46j).

(34) Ühenduses Leuenbergi konkordia vastuvõtmise 20. aastapäevaga kutsuti ka teisi evangeelseid kirikuid konkordiat allkirjastama. Nõnda liitusid 1993 kirikuosadusega Mandri-Euroopa Vendade Unioon ja Tšehhoslovakkia Hussiidi Kirik. Juba algusest peale kirikuosaduse töös osalevatest Skandinaavia kirikutest allkirjastas konkordia 1999 Norra Kirik ja 2001 Taani Evangeelne Luterlik Kirik. Just Norra Kirik rõhutas, et seda sammu ajendas mh uurimuse *Jeesuse Kristuse kirik* eklesioloogiline selgitus. Aastal 1997 liitusid Euroopa metodisti kirikud konkordiale lisatud avalduse abil, milles arvestatakse ka spetsiaalseid metodisti rõhuasetusi (nt pühitsus, teenimisosadus).

(35) Luterlased ja reformeeritud jõudsid ka teistel mandritel kirikuosaduse väljakuulutamiseni. Nad tegid selle sammu otsese viitega Leuenbergi konkordiale. Täieliku vastastikkuse tunnustamise

avaldustena kinnitavad *Nõustumise vormel* ja *Ammani avaldus* (vt ülal §17) ühtsusemudeli Euroopa piire ületavat tähtsust. Juba varem olid konkordia allkirjastanud Ladina-Ameerika La Plata riikide [Argentiina, Paraguai, Uruguai – *toim*]kirikud. Ka üleilmne rahvusvaheline luterlaste ja reformeeritute dialoog viitab otsesõnu Leuenbergi konkordiaga tekkinud kirikuosadusele. Esimene Budapesti aruanne (1988) soovitab kõikidel kirikutel vaadata üle ajalooliste õpetuslike hukkamõistude tänapäevane tähendus, kuulutada välja kirikuosadus sõnas ja sakramendis ning alustada tunnistamise ja teenimise ühist teed. Selle dialoogi värskem aruanne *Osadus: Kirikuks olemisest (On Being the Church, 2014)* süvendab ühist arusaamist kirikust. Ka siin avalduvad ilmselged ühised jooned uurimusega *Jeesuse Kristuse kirik*.

(36) Nii Euroopas kui ka Põhja-Ameerikas ja Austraalias on läinud aastatel deklareeritud kirikuosadust anglikaani kirikutega. *Meissen* avaldus (*Meissen Agreement, 1991*) ja *Reuilly ühisavaldus (Reuilly Declaration, 2001)* deklareerivad kirikuosadust luterlike kirikutega, nende reformeeritud ja uniooni kirikutega, mis on allkirjastanud Leuenbergi konkordia, ning Inglismaa Kirikuga või Briti saarte anglikaani kirikutega. Aluseks olev ühtsusemõistmine ja sellest tulenev ühtsusemudel vastavad Leuenbergi lähtekohtadele. Kui selle tulemusena ei teostata ka piiskopiametit ühiselt, tunnustatakse deklareeritud sõna ja sakramendi osaduse kaudu vastastikku kirikute erinevaid ameteid. Luterlaste ja anglikaanide vahel jõuti 1994 *Porvoo avalduseni* Briti anglikaani ja Skandinaavia ja Balti luterlike kirikute, sh ka Leuenbergi kirikuosaduse kirikute vahel. Ehkki nad astuvad erinevalt Leuenbergi konkordiast sammu piiskopiameti ühise teostamise ja nõnda ühtsuse enama nähtavuse suunas, on ka siin ühtsusemudel ja selle kujuvõtmine tihedas seoses sellega, mida teostati Leuenbergi kirikuosaduses. Sama kehtib ühenduses luterlaste ja anglikaanide deklaratsioonidega, mis järgisid teistel mandritel Porvoo lähenemist: luterliku ja episkopaalkiriku avaldus *Kutsutud ühisele missioonile (Called to common Mission, 1999)*, *Waterloo avaldus (Waterloo Statement)* vastavate kirikute vahel Kanadas (2001) ja Austraalia protsess *Ühine alus (Common Ground, 2001)*.

(37) Teistele Euroopa kirikutele, mis seostavad end reformatsiooniga, on selgelt lähenetud. Aastal 1993 Euroopa Baptisti Föderatsiooniga alanud dialoog jõudis 2004 tulemuseni, mis demonstreerib olulisi edasiminekuid ristimise ja kiriku mõistmises. Aastal 2010 allkirjastati koostööleping, mis näeb ette seniste kontaktide edasiarendamist ja osalemist üksteise töös.

(38) Kuid ka suhe teiste kristlike konfessioonidega on elavnenud. Uurimusega *Jeesuse Kristuse kirik* anti tõuge uutele oikumeenilistele kõnelusprotsessidele. Need on peaaesjalikult pühendatud eklesioloogiale. Aastast 2002 kuni 2008 toimus vastav dialoog Euroopa Kirikute Konverentsi õigeusu kirikutega. Selle tulemuseks oli soovitus, et sõlmitaks ristimise vastastikkuse tunnustamise kokkuleppeid. Aastal 2013 alustati ametlikku kõnelust roomakatoliku kiriku esindajatega. Need arengud näitavad, et Leuenbergi konkordial tuginevat evangeelsete kirikute kirikuosadust Euroopas nähakse tänapäeval iseseisva oikumeenilise partnerina.

2. Teoloogilised alused

2.1. Kiriku kui Kristuse ihu ja pühade osadus

(39) Kirik on oma olemuse poolest Kristuse ihu (1Kr 12:12j.27). Osaduses Jeesusega saavad inimesed osa osadusest Jumalaga ja üksteisega. Piibellik kõnelemine Kristuse ihust teeb selgeks, et kirikut leidub üksnes osaduses Kristusega kui selle peaga (vrd Ef 4:15j; Kl 1:18) ja et seega „kiriku ühtsuse alus pole mitte temas eneses, vaid Kristuses kui Vaimus kohalolevas ja toimivas kiriku Issandas“ (JKK I.2.1).

(40) Ehkki Leuenbergi konkordia ei ava õpetust kirikust, tähistab ta siiski oma eeldatud eklesioloogia aluse ja tuummõtte sellega, et rõhutab: „Kirik rajaneb ainuüksi Jeesusel Kristusel, kes kogub ja läkitab teda oma pääste kinkimisega kuulutuses ja sakramentides“ (LK 2; vrd LK 13). Kiriku osadus luuakse ja elab evangeeliumi kuulutuses ja sakramentide talitamises.

(41) Uurimuses *Jeesuse Kristuse kirik* avatakse seda, millele Leuenbergi konkordia osutab: kirik on osaduses Jeesusega kui kiriku peaga päästeandide osadus (*communio [rerum] sanctorum*) ja nii pühade osadus (*communio [hominum] sanctorum*) (vrd JKK I.1.3). Kirik on seda Püha Vaimu väes, mis elu andva Vaimuna mitte ei eralda, vaid ühendab inimese Jumalaga Jeesuses Kristuses ja üksteisega.

(42) Kirik on seega oma olemise eest tänuvõlgu kolmainu Jumala tegutsemisele, kes kingib Isana armastavalt Poja kaudu Vaimus oma loodutele nende olemise ja hoiab seda, ületab oma Sõna kaudu inimese võõrdumise Poja inimesekssaamises ja kiriku kogumises ning avab nõnda vabaduse Vaimus uue osaduse (vrd JKK I.1.1 ja I.1.4). EKOE jagab seda vaadet üleilmse oikumeeniaga: „Püha Kolmainsuse päästetegevus on kohase kirikumõistmise jaoks keskse tähendusega“ ([Kirik. Teel ühise visiooni poole](#), Usu ja kirikukorra dokument nr 214, Genf: Kirikute Maailmanõukogu, 2013, §3). Selles mõttes on kirik Kristuse- ja Vaimu-osadus.

2.2. Osadus Sõnas ja sakramendis

(43) Evangeeliumis Jeesusest Kristusest kingib Jumal oma tingimatu armastuse ja töötab õigust üksnes usus. Niisugusel viisil kingib ta uue osaduse endaga ja vabastab inimese võõrdumise ja Jumalale vastandumise olukorrast uuele elule ning „paneab maailmas alguse uuele inimkonnale“ (LK 10). Reformatoorses arusaamas evangeeliumist kui õigeksmõistmisest üksnes usust ilma tegudeta on evangeeliumi lepitav ja vabastav vägi uuesti maksvusele pääsenud. Selles seisneb reformaatorite püsiv üksmeel, millega Leuenbergi konkordia ühineb ja mis moodustab lähtekoha kirikuid lahutavate õpetuserinevuste ületamisel reformatoorsete kirikute vahel.

(44) Evangeeliumi õige jutlustamise ja sakramentide, ristimise ja armulaua seadmiskohase pühitsemise kaudu juhatatakse inimesed osadusse Kristusega ja kogutakse kirikuks kui pühade/usklite osaduseks. Uus Testament kõneleb siinkohal uskujate *koinonia*'st, mis on ühtlasi *koinonia* nende Issandaga (1Kr 10:16j; vrd Ap 2:42). Üksnes osaduses nende Kristuses kingitud päästeandidega on kirik *Jeesuse Kristuse kirik*. Vastavalt rõhutab LK 2, toetudes CA VII-le, et

üksmeel evangeeliumi mõistmises ja sakramentide pühitsemises on kiriku ühtsuse tarvilik, aga ka piisav tingimus.

(45) Piibellik mõiste *koinonia* (osadus) on omandanud keskse tähenduse kiriku elu ja ühtsuse ühise mõistmise oikumeenilisel otsimisel (vrd [Kirikute Maailmanõukogu] usu ja kirikukorra komisjon: *Kirik. Teel ühise visiooni poole*, §13). Kirik kui Kristuse ihu on osadus (*communio*) osasaamises ja osasaamise kaudu kuulutuse, ristimise ja Issanda söömaaja päästeandidest. Nende kaudu jõuab mitte ainult üksikisik jumalaosaduseni Kristuses. Veelgi enam liidetakse päästeandide kaudu *ühtlasi* [neist] osasaajad omavahel osadusse. Usus Kristusesse ei usalda uskujad mitte ainult seda, et Kristus laseb neil igäihel saada üksikult osaduse osaliseks, vaid nad teavad ühtlasi, et osadus kehtib ka ühenduses kõigi teiste inimestega, kes Kristusesse usuvad. Usus Kristusesse, kes on surnud kõigi eest, saavad teised seetõttu ligimesteks.

(46) Oikumeenilises liikumises on saksa keeles saanud valdavaks mõiste „Kirchengemeinschaft“ [kirikuosadus – *tlk*], et anda edasi ladina sõna *communio*. Nii on see mõiste jõudnud algselt saksa keeles koostatud Leuenbergi konkordiasse. Seejuures on oluline arvestada, et saksa keelest leiab nii *communio* kui ka *communitas*’e vasteks üksnes osaduse mõiste. „Kirchengemeinschaft“ tõstab esile *communio* ja sellega väljendatud eklesiaalse kvaliteedi [kirikliku iseloomu – *tlk*]. Prantsuse keel teeb vahet *communauté* ja *communio*’i vahel, inglise keel *fellowship*’i, *community* ja (*ecclesial*) *communion*’i vahel. Alates Leuenbergi konkordiast kasutati EKOE prantsuse tekstides „kirikuosaduse“ vastena mõistet „communion ecclésiale“, inglise tekstides aga mõistet „church fellowship“. Nõnda nimetati ka Leuenbergi kirikuosadust *Leuenberg Church Fellowship*. Seevastu teistes [ingliskeelsetes – *tlk*] oikumeenilistes tekstides, nii evangeelsete kirikute kui konfessioonidevaheliste kõneluste puhul, on saanud valdavaks mõiste „communion“ (vahel „ecclesial communion“, vahel „church communion“). Et vältida väärnimõistmist ja luua kooskõla rahvusvahelise oikumeenilise keelekasutusega, tuleks [ka EKOE ingliskeelsetes tekstides – *tlk*] edaspidi eelistada mõistet „church communion“.

(47) Üksmeel evangeeliumi mõistmises on evangeelse käsituse kohaselt konstitutiivne nii kiriku osaduse jaoks kui ka kirikute osadusele (vrd LK 6–12). Reformatoorse arusaama kohaselt toimub õigeksmõistmine *sola gratia*, *sola fide*, *solo Christo* ja *solo verbo*. Evangeeliumi ühise mõistmise äratundmise alusel oli võimalik Leuenbergi konkordia konsensusväidetes ületada kirikuid lahutavad sakramendimõistmise, kristoloogia ja predestinatsiooniõpetuse õpetuserinevused (vrd LK 13–28). Just selles ilmutab ennast õigeksmõistuõpetuse fundamentaalne tähendus.

2.3. Usutunnistus, õpetus ja elu

(48) Üksmeelt usus evangeeliumisse avatakse lähemalt õigeksmõistuõpetuses (vrd LK 8). Kuid osadus usus ei tekki mitte õpetusväidete kaudu, vaid evangeeliumi jumalateenistusliku kuulutuse kaudu Sõnas ja sakramendis, milles Jeesus Kristus saab Jumala Püha Vaimu väes ise kohalolevaks. Ehkki üksmeelt evangeeliumi mõistmises ei looda õpetusväidete kaudu, vajab see siiski lähemat õpetuslikku avamist ja kinnitust.

(49) EKOE-s mõistetakse osalevate kirikute usutunnistustraditsioonide mitmekesisust rikkusena. Reformatsiooniaja usutunnistuskirjades sõnastati reformatoorsed arusaamad erinevates

piirkondlikes kontekstides ja spetsiifiliste küsimuseasetuste olukorras konkreetselt. Usutunnistuskirjad on osa reformatoorsete kirikute kujunemisest, mis näevad oma erinevates kujunemislugudes omakorda Jumala ettehooldust. Neile erinevatele usutunnistuskirjadele tuginemist tunnustatakse Leuenbergi konkordias sama usu tunnistusena ega nähta neid seetõttu kirikliku osaduse takistusena. Seda on kinnitanud senised õpetuskõnelused. Mitte üksmeel üksikutes usutunnistuse sõnastustes, vaid üksmeel evangeeliumi mõistmises on konstitutiivne osaduse jaoks Sõnas ja sakramendis.

(50) EKOE eripära erinevate usutunnistustega kirikute osadusena põhineb, esiteks, äratundmisel, et reformatoorseid usutunnistused on arusaamises evangeeliumis töötatud õigeksmõistust üksnes usust ühte meelt ning väljendavad seda vastavalt kohale ja ajale erineval viisil. Teiseks põhineb see [kirikute osadus – *tlk*] kirikuid lahutavate õpetuserinevuste ületamisel, milleni jõuti Leuenbergi konkordias ühenduses sakramentide, kristoloogia ja predestinatsiooniõpetusega. Seni kuni üksikud erinevused õpetusväidetes ei sea üksmeelt evangeeliumi mõistmises kahtluse alla, ei takista kirikute usutunnistuste erinevus osadust, vaid väljendab legitiimset mitmekesisust.

(51) Kirikuosaduse teostamiseks on olemuslik, et aktuaalsete väljakutsete kontekstis ja suhestudes üksikute usutunnistustraditsioonidega süvendatakse pidevalt ja kinnitatakse üksmeelt evangeeliumi mõistmises (vrd LK 37j). Seda ülesannet täidavad õpetuskõnelused kui osa protsessist, milles teostatakse kirikuosadust erinevate usutunnistusega kirikute vahel.

(52) Seoses sellega, et tunnustatakse erinevat usutunnistuslikku pühendumust ja selle erinevat kaalu, tunnustatakse EKOE-s ühtlasi erinevaid korraldamisvorme kõigis kirikliku elu valdkondades. Kuid see eeldab, et iga kiriku kujundamine ja korraldamine vastab evangeeliumi kuulutamise ülesandele Sõnas ja sakramendis ja seega evangeeliumi enda sisule (vrd LK 12). Seetõttu kuulub suhtlus korraldamisvormide üle ja kriitiline teoloogiline (järele-)mõtlemine kirikuosaduse teostamise ja süvendamise juurde.

2.4. Issanda söömaaeg ja kirikuosadus

(53) Issanda söömaajal väljendub sisuküllasel meeleliselt kogetaval kombel uskujate osadus Kristusega ja üksteisega. Seal saab kohalolevaks ja kingib ennast ristilöödud ja ülestõusnud Kristus ise ja kinnitab osavõtjatele osadust enesega. Jeesuse Kristuse kohalolemise töotus kehtib kõigile, kes kogunevad usus kõige erinevama paigus Issanda laua ümber. Igal Issanda söömaajal on osalejad seotud kõigi teiste kristlike kogudustega, mille jaoks on Jeesus Kristus söömaajal saanud kohalolevaks ning saab kohaolevaks praegu ja tulevikus.

See tähendab EKOE kirikute jaoks, et mitte kõigi ristitute kutsumisest ühisele Issanda söömaajale, vaid hoopiski sellise osaduse takistamisest ja piiramisest tuleb anda aru kutsuvalle Kristusele kui kiriku Issandale ja kõigile neile, kellele osadust keelatakse.

(54) Issanda söömaaja kui osaduse söömaaja toimumine on olemuslikult seotud kogu kristlaskonnaga.

Vrd selle kohta [Kirikute Maailmanõukogu] usu ja kirikukorra komisjoni [uurimusdokument]: Kirik. Teel ühise visiooni poole, § 22: „Kirik on katoalne Jumala piiritu headuse tõttu, sest Jumal

„tahab, et kõik inimesed pääseksid ja tuleksid tõe tundmisele“ (1 Tm 2:4). Tänu Jumala eluandvale väele on kiriku missioon suurem kui mis tahes tõkkes ning kirik kuulutab evangeeliumi kõigile rahvastele. Kus iganes on kohal kogu Kristuse müsteerium, seal on kirik katooline (vt Antiookia Ignatius, Kiri smürnalastele, 6), nagu näiteks armulaua toimumisel. Kiriku olemuslikku katoolsust õõnestab see, kui kultuurilistel ja muudel erinevustel lubatakse kasvada lõhestavaks. Kristlased on kutsutud kõrvaldama kõik takistused, mis ei lase seda Püha Vaimu väes kirikule antud tõe ja elu täiust teostada.“

Issanda söömaajal ilmnevad kiriku katoolsus ja ühtsus erilisel viisil. Kirikuosadus ja Issanda söömaaja osadus tingivad üksteist vastastikku.

(55) Jeesuse Kristuse kirik eksisteerib osaduste osaduses. Kirikute piirkonnaülest, Issanda söömaajas avalduvat ühendatust Kristuse osaduses ei saa mõelda millenagi, mis lisandub ühe kiriku kohalikule või piirkondlikule osadusele. Kristuse osaduses, mida vahendatakse evangeeliumi kaudu Vaimu väes, on kohalikuks kirikuosaduseks liidetud faktiliselt kokku mitte ainult üksikisikud, vaid ka nii piirkondliku kui piirkonnaülese tasandi kirikud omavahel.

(56) Kui EKOE kirikud kuulutavad omavahel välja kirikuosaduse, siis tahavad nad mõjuvalt väljendada, et nad eksisteerivad Jeesuse Kristuse kirikuna osaduste osaduses. Kuigi nende puhul on tegemist õiguslikult iseseisvate kirikutega, on nad Jeesuse Kristuse ühe kiriku osalised ja üheks selle kujuks. Kirikuosadus on „teotunnistus kiriku Kristuses usutud ühtsusest“ (vt „Leuenbergi aruanne“: *Kirchengemeinschaft und Kirchentrennung. Bericht der lutherisch-reformierten Gespräche in Leuenberg [Schweiz] 1969/1970*, väljaandes: E. Schieffer, *Von Schauenburg nach Leuenberg*, 1983, A41). Tunnistades kiriku ühtsust Kristuses antuna, näitab EKOE kaudselt oma loomust Kristuses, kes on pea, ja tema kaudu ühendatud osaduste osadusena, ja on nõnda kirik (vrd §81j).

(57) Jeesuse Kristuse kirikusse kuulumine sõltub puhtast jutlustamisest ja sakramentide seadmiskohasest talitamisest. Neist tunnusmärkidest on äratuntav üks, püha, katooline ja apostlik ja nõnda tõeline Jeesuse Kristuse kirik (vrd JKK I.2.3). Kirikuelu juhtimisstruktuurid ja organisatsioonivormid peavad vastama neile tunnusmärkidele ega tohi neid varjutada. Kirikuosaduse kui osaduste osaduse jaoks on otsustava tähtsusega see, et arutatakse ja katsutakse omavahelises suhtluses läbi kiriku tunnistamise ja teenimise kujundamine ning antakse aru sellest, miks mingisugused struktuurid ja kujundamisvormid saavad olla toeks lokaalsele ja/või regionaalsele osadusele. „Vaimne osadus ajendab võimalikult suurele koostööle kirikusiseses elus ja tunnistuse andmises maailmale ja selle teenimises. See kohustab kõrvaldama teelt kõik, mis varjutab kirikuosadusega antud teotunnistust“ (Leuenbergi aruanne, väljaandes: Schieffer, A61)

2.5. Kirik ja kirikuosadus kui õigeksmõistusündmuse väljendus

(58) Jumala loov õigeksmõistmise töötus üksnes usust Kristuse kaudu rajab ja avab inimese õige suhte Jumalaga ja ühtlasi inimeste tõelise omavahelise osaduse, pühitsetud elu. Kirik kui pühade osadus rajaneb Jumala õigeksmõistval tegutsemisel ja on ühtlasi osa sellest, kui võrd kiriku ülesandeks on evangeeliumi kuulutamine Sõnas ja sakramendis. Ilma Jumala-poolse õigeksmõistmiseta ei pääse inimene. Seetõttu kuulub kirik nende sammude ritta, mida Jumal astub

koos inimkonnaga pääste teostamiseks. Selles seisneb mitmeti väärkasutatud lause *extra ecclesiam nulla salus* [väljaspool kirikut ei ole päästet – *toim*] tõemoment.

(59) Evangeelse arusaama kohaselt on jumalateenistusele kogunenud kogudus kiriku elementaarne teostumisvorm [nn kohalik kirik – *toim*]. Kuid nii nagu iga kohalik kirik on oma olemasolu eest tänuvõlgu kolmainu Jumala õigeksmõistvale tegutsemisele, on ka kirikud kohalike kirikute osaduses, ja samuti erinevate kirikute kirikuosadused oma olemasolu eest tänuvõlgu sellele pääste vahendamise sündmusele.

(60) Iga kohalik kogudus, iga kirik ja kirikuosadus kannab tunnistamises ja teenimises vastutust kiriku ühtsuse, pühaduse, katoolsuse ja apostlikkuse eest. Reformatoorse arusaama kohaselt ei kanna sellist vastutust mitte ainult kiriku juhtkond või ametikandjad, vaid *tota ecclesia* [terve kirik – *toim*] ja seega kõik kiriku liikmed, igaüks omal viisil. See, mis kehtib ühenduses kohaliku kogudusega ja institutsionaalselt ülesehitatud kirikuga, kehtib ka ühenduses kirikuosadusega. Vastutus ühtsuse, pühaduse, katoolsuse ja apostlikkuse eest saab osaks kõigile *communio* liikmetele ja kirikutele ning jääb püsivalt nende ülesandeks. Vastavalt sellele kirjeldab kirikuuurimus usutud kiriku omaduste seletuses ülesandeid, mis tulenevad iga kord nende [omaduste] tunnistamisest (vrd JKK I, 2.3). Sel viisil teeb see selgeks, et kiriku missiooni juurde kuulub kolmainu Jumala tegutsemisel rajaneva kiriku olemuse kogetavaks saada laskmine maailmas.

(61) Et kujundada sellist osaduse ühtsuse teenimise vastutust, on olulised suhtluse, otsusekujundamise ja hääletamise siduvad vormid. Üksnes nii on võimalik kanda hoolt ka selle eest, et üksmeel evangeeliumi mõistmises peab kirikujuhtimise ja eetika küsimustes vastu ega murene proovikivide ees.

Kõige brisantsemate küsimuste hulka, mis nõuavad üle maailma kirikute ja kirikuosaduste tähelepanu ja panevad osaduse vastupidavuse sageli proovile, kuuluvad praegu esiteks naiste ordinatsiooni teema, teiseks hinnang samasooliste kooselule ja selle õiguslik staatus üldiselt ning spetsiaalselt ühenduses [ordineeritud] ametikandjatega. Neis erimeelsustes saab nähtavaks, kui erinevalt mõistetakse ustavust evangeeliumile. Taustal mängivad oma rolli erinevad hinnangud kaasaja arengutele ja erinevad piiblihermeneutika vormid. Ühise arupidamise otsustav lähtepunkt peab ka siin olema õigeksmõistusündmus.

(62) Õigeksmõistmine üksnes usust, põhinedes üksnes kolmainu Jumala toimimisel, kingib arusaamise Jumala armastusest, avab inimesed osadusele Kristusega ja vabastab nad nõnda Jumala ja ligimese armastamiseks. Armastus võimaldab teise tunnustamist ja erinevustega elamist. Kristuse-osaduses olemise ja selles püsimise jaoks on olemuslik see, et tunnistatakse Jumala õigeksmõistvat tegutsemist ja selles avalduvat armastust jaatamise ja teenimise aluse ja mõõdupuuna ning ei taheta seada isepäiselt teisi mõõdupuid. Mis kehtib ühenduses üksikindiviidiga, kehtib ka ühenduses kirikutega: kirikliku ühiselu kujundamise kriteeriume tuleb läbi katsuda, lähtudes sellest, kas nad vastavad evangeeliumis ilmsiks saavale Jumala osadustahtele ning kas nad juhinduvad tahtest hoida usaldatavuse ja erinevuste loova kohtlemisega osadust.

(63) Kui kirik kui *communio sanctorum* [pühade osadus – *toim*] ja seega ka kirikute osadus rajatakse mingis kirikuosaduses kolmainu Jumala õigeksmõistva, pühitseva ja ühendava tegutsemisega, siis ei vaja selgitamist mitte osaduse tugevdamine ja hoidmine, vaid sellest eemaldumine. Äratundmine, et kiriku tõeliseks ühtsuseks piisab (*satis est*) üksmeelest

evangeeliumi mõistmises ja sakramentide seadmiskohases talitamises, kohustab osaduse hoidmisele ja süvendamisele. See kehtib mitte ainult siis, kui tekivad konfliktid tõlgendusküsimustes, vaid ka siis, kui on ebaselge, kas üksmeel evangeeliumis on erinevuste tõttu nt eetilistes küsimustes ohustatud või kahtluse alla seatud. *Satis est* ei ole mõistetav arutelu piirava vormelina. Kehtib hoopiski vastupidine: just seetõttu, et üksmeel evangeeliumis on fundamentaalse tähtsusega, on vaja teha kõik, et ka konflikti olukorras hoida osadusest kinni ja töötada lahtiste küsimuste kallal edasi. Selles ja mitte osadusest lahti ütlemises teostub ustavus evangeeliumile ja seega kiriku apostellikkus.

(64) Uurimuses *Jeesuse Kristuse kirik* avavad EKOE kirikud üheskoos lähemalt oma arusaamist kirikust ja ameti tähendust kiriku kirikuks olemise jaoks. Ülesanne lasta kiriku olemusel saada tunnustamises ja teenimises kogetavaks, ajendab selle ülesande jaoks edasi arendama juba olemasolevaid struktuure, nagu täiskogu, nõukogu, eksperttöörühmad, õpetuskõnelused, koguduse tasandi kontaktid ja koostöö.

3. Proovikivid: siduvus – vastuvõtt – katoolsus

(65) Mõisted *siduvus*, *vastuvõtt* (retseptioon) ja *katoolsus* võtavad kokku proovikivid, mille ees EKOE praegu seisab. Tegemist on reformatorsete kirikute osaduse tugevdamise ja süvendamisega Euroopas, EKOE-s deklareeritud, elatud ja taotletud Jeesuse Kristuse kiriku ühtsuse teostamisega ja ka selle ühtsusemudeli usutavusega.

3.1. Siduvus

(66) Väitel, *et* Leuenbergi konkordia on siduv, on vaid siis tõeliselt mõtet, kui ühtlasi selgitatakse, *kuidas* on Leuenbergi konkordia siduv ehk *mis* on Leuenbergi konkordias siduv. Siduv on kirikuosaduse deklareerimine seni lahtutatud traditsioonide vahel, mis tunnustavad ennast nüüd, oma erinevaks olemises Jeesuse Kristuse ühe kiriku tõelise väljendusena ja väljendavad seda sellega, et lubavad üksteisele kantsli- ja sakramendiosadust, ja on nõnda üheskoos kirik.[†]

[†] Siinkohal asub inglise (ja prantsuse) tõlkes allmärkus saksa sõna „Verbindlichkeit“ kohta [järgnev märkus on tõlgitud inglise keelest – *tlk*]: saksa termin väljendab kokkuleppe, vastastikkuse suhtluse – antud juhul osaduse väljakuulutamise – kohustuslikku iseloomu (autoriteeti). Tegemist on uue sidemega, mis eksisteerib nüüdsest osapoolte vahel – usaldusega sidemega, mis ületab pelgalt formaalse või juriidilise mõõtme. Ladina *obligare* – tegusõnast *ligare* (siduma) – ja sellest tulenev kohustuse [*obligation*] mõiste ei ole väljendatavad inglise keeles või prantsuse keeles, kus neil mõistetel on tänapäeval teine tähendus. Algset tähendust kohtab üksnes haruldastes väljendites, mis on vahel pärit teisest ajastust, nagu näiteks *noblesse oblige* [seisus kohustab – *tlk*]. Muidugi võib selle uue reaalsuse väljendamiseks kasutada sõna „authority“ [autoriteet], niikaua kui peame meeles, et „authority“ juureks on ühest küljest „author“ [autor], kuid veelgi enam ladina tegusõna *augere* 'kasvama'. Kasutada võiks väljendit „mutual accountability“ [vastastikkune aruandmiskohustus – *tlk*], kuid see ei väljenda termini „Verbindlichkeit“ täit tähendust. Selle uue reaalsusega arvestamiseks kasutame järgnevas saksa terminit ja vahel sõna „authority“. Võib-olla saab kasutada väljendit „loyalty obligation“ [usaldatavuse kohustus] nagu seda kirjeldatakse John Kleinigi raamatus „On loyalty and loyalties: the contours of a problematic virtue“ (OUP 2014), lk 193jj.

(67) Seda siduvust kirjeldatakse Leuenbergi konkordias endas, kui omavahel seotakse tihedalt kolm sammu. Need kolm elementi on järgmised: a) evangeeliumi ühine mõistmine, b) selle tuvastamine, et ajaloolised õpetuslikud taunimised ei kõneta tänapäevast partnerit, c) vastastikune tunnustamine Jeesuse Kristuse kiriku tõelise väljendusena. Nii jõutakse kirikuosaduse deklareerimiseni ja see kirikuosadus leiab väljenduse ühises Sõna ja sakramendi toimetamises ning sellest tulenevas vastastikus ametite tunnustamises. Siduvad ei ole a), b) ja c) kui sellised, vaid nende kolme dimensiooni koosmõju ja konkordias väljapakatud sõnastus. Nõustudes konkordiaga, nõustusid sellele allakirjutanud kirikute [üld-]sinodid (või vastavad kirikujuhtimise instantsid) nende kolme elemendi sõnastusega. Konkordia ja konkordias välja kasvav EKOE deklareeris selle siduvaks ja otsustas niisiis konkreetse oikumeenilise ühtsusmudeli kasuks. See ühtsusmudel, mida tänapäeval kirjeldatakse sageli kui „ühtsust lepitud erinevuses“, võeti sarnasel viisil üle teistesse oikumeenilistesse protsessidesse.

(68) Sama kehtib ühenduses teiste kirikuosaduse deklaratsioonide siduvusega, mille on Leuenbergi konkordiale alla kirjutanud kirikud teinud koos metodistidega või osad EKOE kirikud koos anglikaanidega.

(69) Seda erilist siduvust, millele Leuenbergi konkordia pretendeerib ja mis aastal 1973 kujutas endast midagi uut, ei panda alati tähele. Kindlasti sõnastatakse tänapäeval üht-teist teisiti kui toona. Leuenbergi konkordia ei ole ka uus usutunnistuskiri (vrd LK 37). Üksikud sõnastused kui sellised ei ole tingimatult siduvad. Samuti ei pretendeeri konkordia sugugi täiuslikkusele. Isegi esitatud õige evangeeliumimõistmine omandab siduvuse koosmõjus teiste elementidega: õpetuslike taunimiste tabamatusega ja teise traditsiooni kirikuks olemise tunnustamisega tema erinevaks olemises. Kolme nimetatud elemendi sõnastus ja koosmõju peaksid seisma ka tänapäeval tsentraalsena ja siduvana keskpunktis.

Mitte ilmaasjata ei öelda: „erinevate usutunnistustega kirikud“ deklareerivad üksteisega kirikuosadust (LK 29, 37). Teravalt sõnastades: kirikuosadus on reformatoorse arusaama kohaselt alati ka usutunnistusosadus, usu tunnustamise osadus. Kuid usutunnistusosadus ei ole samastatav seotusega sõnastuselt identsete usutunnistuskirjade külge. Osade osalejate seotus teiste usutunnistuskirjade külge ei ole takistuseks ühise confessio [usutunnistuse – tlk] toimimisele selle täies mõttmes: kui leiturgia [jumalateenistus], martyria [tunnistamine] ja diakonia [teenimine] (vt õpetuskõneluse tulemust [Pühakiri – usutunnistus – kirik](#) [ptk 7 – tlk]). Seotuses erinevate usutunnistuste külge on EKOE usutunnistusosadus. See on konkordia taotletud siduvuse tulem.

(70) Kui Leuenbergi konkordia siduvus seisneb selles, et „evangeeliumi mõistmise osas saavutatud üksmeele alusel lubavad erinevate usutunnistustega kirikud üksteisele osasaamist sõnast ja sakramendist ning püüdleval võimalikult suure ühtsuse poole tunnustuse andmises ja maailma teenimises“ (LK 29), siis peab leiduma koht, kus see siduvus on verifitseeritav. Vastasel korral ei oleks see osadus kogetav. Konkordia teab seda. Konkordias lähtuvalt on EKOE jaoks kujunenud viis verifikatsioonikohta: a) jumalateenistuse osadus, b) õpetamise osadus edasise teoloogilise töö kaudu, c) kasvava kujunemise osadus, d) tunnustamise ja teenimise osadus tänapäevases Euroopas, e) oikumeenilise vastutuse osadus (vt ülal 1.3 [ja 1.4 – tlk]). Need viis teenivad siduvust ja on kohad, kus see väljendub ja on verifitseeritav. Teistes kirikuosaduse deklaratsioonides on see sõnastatud sarnaselt.

(71) Erilist rõhku paneb konkordia edasisele teoloogilisele tööle. Seejuures ei ole tegemist ühise usutunnistuskirja väljatöötamise püüdlusega, vaid Sõna ja sakramendi ühises toimetamises

väljenduva põhisiduvuse pideva verifikatsiooniga. Teoloogilisi küsimusi – vanu ja uusi –, millega ühenduses erinevad traditsioonid mõtlevad erinevalt, on vaja järjepidevalt käsitleda, et ükski neist ei muutuks kirikuid lahutavaks ja ei tühistaks nõnda konkordia siduvust. Erinevused kuuluvad kirikuosaduse juurde. Ületada ei tule mitte erinevust kui sellist, vaid selle potentsiaalselt kirikuid lahutav iseloomu. Mingi erinevuse legitiimsuse kriteeriumiks on tuvastamine, kas see saab või ei saa tühistada osaduse Sõnas ja sakramendis. See kehtib põhimõtteliselt ühenduses iga dogmaatilise või eetilise küsimusega. Neid tuleb konkordia põhisiduvuse najal verifitseerida. Nõnda süvendatakse edasi evangeeliumi ühist mõistmist, katsutakse see läbi Pühakirja tunnistuse põhjal ja aktualiseeritakse (vrd LK 48). Kes oletab siin vähimaga piirduvat konsensust [sks *Minimalkonsens*], jätab arvestamata, et kirikuosaduse väljakuulutamise siduvusel on tagajärjed igale teoloogia ja kirikuelu valdkonnale. Siduvuse verifikatsiooni kohana mõistetakse ka võimet lasta sel [ühtsus-]mudelil kujuneda viljakaks kogu oikumeenia jaoks.

(72) See arusaam siduvusest tugineb reformatsiooni põhiotsuste ülevõtmisel oikumeenia konteksti.

(73) Pühakirjale toetumise näide on siin selgituseks. Seda, et Pühakiri on siduv ja autoriteetne, väidavad kõik. Otsustav on aga küsimus, *kuidas* ja *miks* on Pühakiri siduv. Klassikaline reformatoorne vastus kõlab: ta on siduv, kuivõrd ja kuna ta tunnistab evangeeliumi – Jumala tegutsemist *pro nobis*, mis on toimunud Jeesuse Kristuse inimesekssaamises, ristil ja ülestõusmises. Mitte Pühakirja kirjatäht, vaid selles väljenduv evangeelium on siduv. Sarnane on lugu ka usutunnistuskirjadega, mis ei ole siduvad juriidilise tekstina, vaid seetõttu, et nad näitavad kui *norma normata* [normeeritud norm – *tlk*] raami, milles tuleb igas uues olukorras lasta *norma normans*'il [normeeriv norm – *tlk*], evangeeliumil, ilma piiranguteta kõlada. Sellest lähtuvalt kujundatakse ja struktureeritakse iga meie kirikut omaette. Konkordia meetod [liikumisviis – *tlk*] ja siduvustootlus on otseses analoogias nende meie kirikute põhiotsustega.

Referentstekstide siduvusega on üsna paljudel kirikutel probleeme. Pühakirja siduvust rõhutatakse muidugi kõikjal. Kuidas seda aga tõlgendatakse, on sageli vaieldav. Sama kehtib iseäranis ühenduses usutunnistuse ja usutunnistuskirjade siduvusega. Neid nähakse tihti ajalooliste tekstidena, mille siduvus on lõppenud. Niisugusel taustal on arvatavasti seletatavad mõned praegused raskused, just ka raskused jõuda õpetuse ühise siduva arenguni. Nii viib Leuenbergi konkordia siduvuse küsimus otseselt lahendamata küsimusteni iga omaette kiriku sees. Oikumeeniline töö osutub eksimatuks peegliks meie iga omaette kiriku sisemistele probleemidele ja mõjub tugeva impulsina, mis viib edasi arutelu referentstekstide siduvuse tähenduse ja rolli üle.

(74) Kasvav siduvus on Püha Vaimu tegu ja ühtlasi inimliku toimimise ja tahtmise väljendus. See ei teostu üleöö. Leuenbergi konkordia vastuvõtmise ajalugu igas kirikus omaette on parim kasvava siduvuse tõend. Tekst, mida alguses sageli vaidlustatakse, on aja jooksul omandanud tänapäevase suuresti vaidlustamata siduvuse. Kingitud ja väljakuulutatud osadus kohustab. Ühiselt asuti teele. Kujunes siduv traditsioon, mis on viinud kirikud uue teadvuseni ja millest kirikud ammutavad.

3.2. Vastuvõtt (retseptsioon)

(75) Vastuvõtt (retseptsioon) on protsess, millega mingi kirik või kiriklik traditsioon võtab omaks mingi tõe, mida ta ei ole ise endale andnud, kuid mida ta tunnustab ja võtab usu sõnastusena omaks. Vastuvõtt erineb kuulekusaktist, milles alam juhindub oma tahtes ja tegutsemises ülema

legitiimsetest ettekirjutustest austusest tema autoriteedi vastu. Vastuvõtt eeldab nende vaba hindamist ja nõustumist, kellelt vastuvõttu oodatakse. Sellise protsessi osad ongi EKOE kirikud.

(76) Vastuvõtt ei saa piirduda nõustumise formaalse aktiga. Alles vaimne omaksvõtt, vastuvõetava kaasamine osaduse vaimsesse ellu, annab vastuvõetavale selle tegeliku autoriteedi. Oikumeeniliselt sõnastades: tegemist ei ole pelgalt informatsiooniga või ainult hinnanguga mingile dialoogitulemusele. Nii ei saa näiteks mingi õpetuskõneluse tulemuse vastuvõtt piirduda sellega, et kirikute sinodid [ehk kirikukogud – *tlk*] nende tulemustega formaalselt nõustuvad. Vastuvõtus loob teoloogiliselt siduv konsensus osaduse uue kvaliteedi traditsioonide vahel, mis olid lahknunud või vähemalt muutunud võõraks, ehkki nad apelleerisid samaaegselt evangeeliumile. See on Püha Vaimu tegu, et osa tulemusi pääseb aja jooksul kehtivusele, kujuneb alustekstideks ja omandab seega siduvuse (nt uurimus *Jeesuse Kristuse kirik*).

(77) Selline oikumeeniline vastuvõtuprotsess on täiesti võrreldav selliste kirikuloo protsessidega, milles on lokaalsed kirikud vastu võtnud kohäulseid sinoditel ja kontsiilidel otsustatud avaldusi. Alles kohapealse vastuvõtu kaudu omandab mingi kontsiiliotsus oma konkreetse autoriteedi. Sellele lisandub, et õpetusotsused – näiteks esimeste kontsiilide omad – on olnud alati mõlemat: nii vastuvõtu lähtepunkt kui ka sihtpunkt. See kehtib ka ühenduses oikumeeniaga, milles on sageli vaja vastu võtta midagi, mis on kohapeal tegelikkus juba pikemat aega.

(78) Kohalike kirikute poolset kontsiiliotsuste vastuvõtul (nagu nt esimeste sajandite usutunnistuste puhul) ja oikumeenilisel vastuvõtul, nagu see toimub EKOE-s, on olulisi erinevusi. EKOE kirikud võtavad vastu seda, et vastastikku tunnustatakse teist osadust selle teistsuguses olemises. See on ebatavaline protsess: tunnustada mingit kiriklikku traditsiooni tema teistsuguses olemises tõelise kiriku väljendusena. Kuid selline vastuvõtt on oikumeeniliselt otsustava tähtsusega ja see on positiivne proovikivi, mille ees EKOE kirikud seisavad. Vastuvõtt seisab iga päev uute ülesannete ees, mida ei saa lahendada üksnes pöördumise kaudu analoogsete olukordade poole ajaloos. Need ülesanded nõuavad loovust ja vajavad ka aega. EKOE kontekstis on sel teel astunud palju enam samme, kui sageli arvatakse.

Selline vastuvõtt hõlmab oma traditsiooni reformi, „minu“ veendumuste läbikatsumist või koguni modifitseerimist, nii nagu teistsugust hinnangut teise traditsiooni „tõele“; seda traditsiooni mõistab „minu“ kirik nüüdsest peale Jeesuse Kristuse ühe kiriku legitiimse väljendusena.

(79) Sellises toimimisviisis toimub tõeline lepitus. Vastastikune tunnustamine avab tee tegelikule ühisele elule – legitiimselt erinevate kirikute tõelisele osadusele mingis paigas. Nii on vormelis „Ühtsus lepitatud erinevuses“ eriline rõhk lepituse aspektil.

(80) Vastuvõtt nõuab erilist avatust kontsiliaarsusele [ehk sinodaalsusele – *tlk*]. EKOE-s toimub see täiskogu otsustamise ja osalevate kirikute *sensus fidelium*'i [*usklike taju, usklike meel – tlk*] vahelises koosmõjus. Siin on kirikute sinoditel ja juhtkondadel eriline vastutus. Kirikuosaduse väljakuulutamisele on nad juba teinud otsustava sammu. Kuid sellega on asi saanud üksnes sissejuhatuse. Nüüd on vajalik seda kirikuosadust ka kirikute elus ja sinodite töös teostada. Leuenbergi konkordia teeb teadlikult vahet väljakuulutamise ja teostamise vahel; see vahetegemine struktureerib kogu konkordia teksti.

EKOE kontsiili ei ole kindlasti kunagi toimunud. Kuid kirikute sinodite või neile vastavate instantside otsusega kuulutada välja kirikuosadus ja seda teostada ei ole EKOE kirikute olukord enam kontsiilielelne, nii nagu [see on] enamikes teistes kirikutevahelistes oikumeenilistes dialoogides. EKOE olukord on kontsiliaarne, ka ilma ühise sinodita.

3.3. Katoolsus

(81) Kuna Jumala pääste on suunatud kogu maailmale, on tema rajatud kirik kõikehõlmav (katoolne) osadus. Selles on uskujad ristimise tõttu alati juba osalised. Katoolsus on ühtsuse, pühaduse ja apostlikkuse kõrval Jeesuse Kristuse kiriku olemustunnus. See üks kirik rajaneb kõiki inimesi hõlmava osaduse töötusel. Katoolsus tähendab piireületavat ühist kirikolemist üle kõigi konfessionaalsete, etniliste, keeleliste ja rahvuslike piiride (vrd Gl 3:28). Üksnes katoolsuse teadvus annab kõigile oikumeenilistele püüdlustele mõtte.

(82) Katoolsus on ekstensiivne [laiuv – *tlk*] ühtsus. Leuenbergi konkordia on sellest teadlik ja väljendab seda sellega, et teostatud kirikuosadus tahab „teenida kõigi kristlike kirikute oikumeenilist osadust“ (LK 46). Seda kohustusevõtmist on alla kirjutanud kirikud arvestanud ja ellu viinud, esmalt dialoogid metodisti kirikutega ja osaduse laiendamiseks Leuenbergi Osadusest EKOE-ks. Järgnevas sammus oli paljude EKOE kirikute dialoog anglikaanidega, mille tulemuseks oli mitmel pool kirikuosadus. EKOE näeb selle katoolse ühtsusemõistmise nimel vaeva ka dialoogis baptisti kirikutega, roomakatoliku kirikuga ja õigeusu kirikutega. Katoolsuse nimel pingutamine on seda hädavajalikum, kuna paljudes maades on tekkinud ja tekivad uued, enamasti nelipühi või evangelikaalse taustaga vaimsed liikumised (uusnelipühilased ja uusevangelikaalid) ja ulatuvad EKOE kirikutesse.

(83) Katoolsust tuleb EKOE-l pidada silmas ka *ad intra* [suunaga sissepoole – *tlk*]. Kirikuosaduse väljakuulutamiseks on olulised katoolsuse mõtted juba olemas ja teostatud. Neid tuleb aga süvendada ja kindlustada ja arendada edasi elatud kontsiliaarsuse suunas. Ühtsus on intensiivne [elav – *tlk*] katoolsus. Kirikuosaduse teostamise edenemist peab saatma kasvav katoolsuse teadvus ja katoolsuse elamine igas üksikus EKOE liikmeskirikus.

(84) Katoolsus on EKOE kirikute jaoks teoloogiline proovikivi. Nende ühtsusemudel on midagi uut ka ühenduses katoolsuse kujundamisega. Möödunud aastakümnete vältel on palju toimunud. Siiski vajab see teoloogilist süvendamist:

(a) Traditsiooniliselt tagatakse paljudes kirikutes katoolsust piiskopiameti ja sellest tulenevate piiskoppide sinodi pidamisega. EKOE kirikud rõhutavad, et kirikute juhtimisametit teostatakse personaalselt, kollegiaalselt ja osaduslikult (vt JKK I.2.5.1.1). Seejuures omistub sinodaalsele juhtimisele eriline tähendus, ka kirikutes, mis väärtustavad personaalset piiskopiametit. Selles mõttes tõstatub sinodaalsete struktuuride küsimus ka kogu EKOE tasandil.

(b) Oma ühtsuse tagamiseks teevad paljud kirikud endale kirikukorra. See kirjeldab ja korraldab esmajoonelises vastastikkust vaimset kohustusevõtmist kohaliku kirikliku elu erinevates valdkondades ja erineb pelgalt administratiivsetest reeglistikest. Kui reformeeritud traditsioon arendas algusest peale „distsipliini“, siis ei olnud sellega sugugi mõeldud bürokraatlikku haldust, vaid vaimset distsipliini, kiriklikku korda, mille alusel võtavad ametikandjad oma ordinatsiooniga

kohustuse, nii nagu nad seda teevad ka ühenduses usutunnistustega. EKOE jaoks tõstatub küsimus, kas ei ole vaja kirikukorra algmeid, et edendada EKOE katoolsust *ad intra*.

Kirikukord ei kuulu kiriku esse [(olemas)olemine – tlk], vaid bene esse [hästi olemine, heaolu – tlk] juurde. See ei ole niisiis samal määral tarvilik nagu evangeeliumikohaselt toimetatud Sõna ja sakrament. Kuid kirikutel tuleb hoolikalt arvestada ka seda, mis on bene esse. Põhikirja või (reformeeritud tähenduses) distsipliini, s.t vaimse korra puudumine viib sageli bürokraatlike reeglistike vohamiseni.

(85) EKOE sisene katoolsus põrkub ka konkreetsetele „mitteõpetuslikele“ raskustele, mis vajavad ületamist:

(a) Esimene raskus tuleneb üksikute kirikute murest kaotada iseseisvus. Leuenbergi konkordia rõhutab osalevate kirikute õiguslikku iseseisvust ja lükkab otsesõnu tagasi mistahes kujul ühtlustamise, mis toimuks nende elava mitmekesisuse arvelt (vrd LK 43, 45). Teist kirikut tuleb tunnustada tema teistsuguseks olemises tõelise Jeesuse Kristuse kiriku legitiimse väljendusena (vt [eespool] 3.2.). Ometi ei tähenda see endassetõmbunud partikularismi, mille puhul on iga kirik omaette iseendas piisav, olgu paiga, piirkonna või riigi tasandil. Osadus kohustab ning muudab seniseid viise, kuidas ollakse kohalik kirik.

(b) Teine raskus tuleneb väsimise ja harjumise ohust. Jäädakse rahule juba saavutatuga. Vastandumiste ajastute järel on jõutud sõbraliku koosolemiseni, ja on suur kiusatus sellega piirduda. See ei vasta EKOE arusaamale kirikuosadusest. Siiski ei ole alati aluseta teiste kirikute etteheide EKOE-le, et tema [ühtsus]mudel tähendab lõppkokkuvõttes seisakut ja senise olukorra säilitamist.

(c) Elatud katoolsuse kolmas raskus on EKOE sees seotud sellega, et mõnede kirikute sinodid ja juhtkonnad arvestavad oma otsustes liialt vähe EKOE kirikuosaduse kui tervikuga ja sellest tuleneva siduvuse ja konsiliaarsuse kohustusevõttega.

(86) Võime otsusekindlalt elatud katoolsuseks *ad intra* on see, millest sõltub EKOE ühtsusmudeli oikumeeniline usutavus ja selle võime esitada seda ühtsusmudelit kõneluses teiste kristlike kirikutega.

4. Soovitused ja konkreetsed sammud

(87) Käesoleva uurimuse I ja II osas selgitati, et EKOE-s kingitud ja teostatud ühtsust elatakse ja kogetakse *jumalateenistusosaduses*. Osalevad kirikud kuulutavad välja kirikuosaduse ja lubavad üksteisele kantli- ja armulauaosadust (LK 33j). Sellega on nende veendumuse kohaselt antud Jeesuse Kristuse kiriku ühtsus. See on Jumala and seni lahutatud kirikutele, mis annavad nüüd maailmas ühiselt tunnustust ja kohustuvad ühisele teenimisele.

(88) Uurimuse III osa nimetab praeguseid proovikive ja seob need EKOE aktuaalse olukorraga. Siduvus, vastuvõtt ja katoolsus omandavad oma tõelise tähenduse siis, kui toetavad väljakuulutatud ja teostatud osadust. See osadus võtab konkreetse kuju siin ja tänasel päeval. Vaid

nähtava kirikuosadusena on EKOE-s elatud ühtsusmudel usutav ka dialoogis teiste, EKOE-sse mittekuuluvate kirikutega.

(89) Lõpetavas IV osas on ülesandeks sõnastada konkreetseid soovitusi, et EKOE saaks täita oma ülesannet Jeesuse Kristuse ühe kiriku teenistuses paremini. Selleks tullakse uuesti I osas esitatud kirikuosaduse dimensioonide juurde.

4.1. Kirikuosadus kui jumalateenistusosadus

4.1.1. Jumalateenistusosadus ja katoosus

(90) Kui jumalateenistusosadus on EKOE-s nähtavalt teostatud ühtsuse väljendus, siis tuleb tugevdada teadvust ja selgesti tunnistada, et EKOE kirikud on üheskoos kirik (vt ülal §56).

(91) See teadvus, et ollakse ühiselt kirik ja mitte vaid kirikute liit või föderatsioon, ei tähenda sugugi ühtlustamist. Ülesandeks ei saa olla kirikuks olemise üheainsa kuju või koguni üheainsa regiooni- või rahvuseülese kirikustruktuuri toetamine. EKOE kirikud on ja jäävad erinevate usutunnistustega kirikuteks (LK 49). Igaüks kõneleb oma keelt, igaühel on oma ajalooline kuju, oma erilised traditsioonid ja omaenda konfessionaalsed eripärad, oma erinevad teoloogilised rõhuasetused, omaenda kiriklikud struktuurid. Mõnes kohas on see küll viinud selleni, et viimastel aastatel on mõned EKOE kirikud ühinenud unioonikirikuks; teistes kohtades ei ole see päevakorral. Seda saab otsustada üksnes kohapeal.

(92) Ülesandeks ei saa olla erinevuste ületamine üksnes seetõttu, et tegu on erinevustega. Ülesandeks on erinevuste iseloomu muutmine. Kirikuid lahutavad divergentsid peavad muutuma õigustatult erineva rikkuse väljenduseks. Leuenbergi konkordia koostajad tegid seda ühenduses ajalooliste õpetuslike taunimistega. See peab toimuma ka edaspidi, et ükski erinevus ei seaks uuesti kahtluse alla jumalateenistusosadust.

(93) Jumalateenistusosadusena on EKOE usutunnistusosadus. Et erineva usutunnistusega kirikud kuulutavad välja kirikuosaduse, tähendab ühelt poolt, et kirikuosaduse juurde kuulub mitmekesisus eetilistes, ühiskondlikes ja poliitilistes hoiakutes. Üks ja ainus evangeelium viib erinevates olukordades ka erinevate hoiakuteni. Ometi ei ole siin tegemist mitmekesisusega mitmekesisuse pärast. „Leuenbergi konkordia sisaldab allakirjutanud kirikute jaoks kohustuse võtmist selleks, et asuda oma erinevate usutunnistustega ühisele „tunnistusteele“. Sedavõrd on konkordia EKOE kirikute jaoks „tee-juhatus“, käimaks ühist kaasaegse tunnistamise teed“ (*Pühakiri – usutunnistus – kirik*, 7. osa lõpp). Jumalateenistusosadust ei saa lahutada ühisest usu tunnistamisest, mis on alati mõõdupuuks selle usutunnistustee erinevuste õigustatusele (vt 3.1.4).

(94) Jumalateenistusosadus tähendab, et EKOE on *katooline* kirik. Seal kus toimetatakse tegelikult sõna ja sakramenti, seal on Jeesuse Kristuse *üks katooline* kirik kohal. Katoosus tähendab, et iga jumalateenistust pidav kogudus on täielikult kirik, taotlemata olla kogu kirik. See on ka reformatoorne veendumus, et jumalateenistust pidav kogudus on katooline kirik, siis kui ta on üle oma kohalike ja ajaliste piiride ühendatud kogu kirikuga. Ehkki reformatoorsed kirikukorrad annavad kohalikule kirikule suurema autonoomia, kui oli asjade seis keskajal, ei ole nad kunagi

EKOE võiks enam pöörata tähelepanu kirikumuusikale ja luua kontakti Euroopa Evangeelse Kirikumuusika Konverentsiga.

(99) Jumalateenistusosaduse kogemus viitab rohkemale kui olemasolev kirikuosadus. Siinjuures on oluline märgata uusi proovikive ja nendega tegeleda. Paljudes Euroopa maades tekivad uued kogudused, mis on sageli lähedas suguluses luterlike, reformeeritud, uniooni ja metodisti traditsioonidega, toetuvad teadlikult neile traditsioonidele, kuid ei ole pea üldse kontaktis EKOE kirikutega. Sageli on tegu uute etniliste, enamasti migratsioonist tingitud koguduste ja (uus)nelipühaliste rühmitustega. Nende erinevust kogetakse esmajoones spirituaalsuse ning vagadus- ja jumalateenistusvormide kaudu, kuigi see võib tugineda ka teoloogilistel põhiotsustel.

(100) Kuna EKOE arusaama kohaselt tugineb kirikuosadus jumalateenistusosadusel, kuulub EKOE oikumeenilise ülesande juurde julgustamine ühistele jumalateenistustele ka kirikutega väljaspool EKOE-d, näiteks oikumeenilises „linna eest palvetamise“ traditsioonis. Selliste jumalateenistuste kogemusest võivad lähtuda uued impulsid teoloogiliste dialoogide algatamiseks, mis lõppkokkuvõttes võivad viia kirikuosaduse laiendamiseni.

(101) Kohtumistest nt nelipühi taustaga kirikutega ja migrantide kogudustega võib saada impulsse spirituaalsusele. Samal ajal saab nendele kirikutele lähemale tuua institutsionaalsete vormide toetavat rolli ning teoloogilise mõtlemise võimalusi.

(102) Osadus jumalateenistusel kätkeb endas vastastikkust ametite tunnustamist, eriti erilisse sõna ja sakramendi teenimise ametisse ordineerimise tunnustamist (vrd LK 33). Kuid ordinatsiooni tunnustamine ei ole samatähenduslik igas kirikus rakendamise võimalusega. See „ei mõjuta kirikutes kehtivaid sätteid vaimuliku ametisse seadmise kohta, ordineeritud teenimise teostamist ja koguduseelu korraldamist“ (LK 43). Praegu käib töö iseäranis õpetajaametiks [pastori- resp preestriametiks – *tlk*] vajaliku väljaõppe [s.o teoloogilise hariduse – *tlk*] vastastikkuse tunnustamise nimel.

Selle uurimusega seotud konsultatsiooniprotsessil tehti selles osas järgmised ettepanekud:

Õpetajaameti väljaõppes võiks EKOE teemadel ja dokumentidel olla suurem roll. Üliõpilasi võiks julgustada läbima osa õpinguid (nt välissemester) teiste EKOE kirikute haridusasutustes. Kogudusepraktikaga seotud vikariaadi [pastoraalseminari – *tlk*] osi võiks olla võimalik läbida ka teistes EKOE kirikutes. Ordinatsioonivormelites võiks viidata ka EKOE kirikuosadusele; ordinatsioonidel võiksid võimaluse korral osaleda ka vaimulikud teistest EKOE kirikutest.

Lisaks olid ettepanekute hulgas: Euroopa ühine pastorite täiendusõppeseminar, Euroopa EKOE kirikute pastorite tähtajalise vahetuse edendamine, oikumeenilised visitatsioonid EKOE partnerkirikutega, saamaks uusi ideid.

4.2. Kirikuosadus kui õpetamise osadus

(103) Leuenbergi konkordiaga on allakirjutanud kirikud võtnud kohustuse edasiseks teoloogiliseks tööks ja astusid sellega tulemusrikkale teele, mis on nende kirikuosaduse üheks tunnusmärgiks. Seda teed tuleb visalt jätkata.

(104) Senine tööviis on proovile vastu pidanud: EKOE nõukogu autoriseeritud projekti- ja töörühmad töötavad nende alustatud õpetuskõneluse põhjal välja esimese arutelumustandi, mille nõukogu saadab liikmeskirikutele seisukohavõtuks. Seejärel töötleb projekti- või töörühm seisukohavõttude alusel teksti ja esitab selle täiskogule lõpparuteluks ning otsuse langetamiseks. Lõppteksti vastuvõtmise järel täiskogul läheb õpetuskõneluse tulemus liikmeskirikute kätte vastuvõtmiseks ja, kui võimalik, siis rakendamiseks.

(105) Minevikus on täiskogu poolt vastu võetud tekstide vastuvõtt toimunud väga erinevalt. On olnud tekste, mis suutsid avaldada märkimisväärselt laialdast ja sügavat mõju. Kuid on olnud ka tekste, mille mõju hoolimata suurest tähtsusest ei jõudnud kaugemale asjatundjate kogudest. Paljudel puhkudel oli selle taga kommunikatsiooniprobleem: sageli hoolitseti õpetuskõnelustulemuste tutvustamise ja levitamise eest liiga vähe. EKOE liikmeskirikud peaksid senisest enam tegelema õpetuskõneluste tulemuste sobivate kommunikatsioonivormidega. Ka teoloogilises väljaõppes tuleks neid arvestada senisest enam.

(106) Õpetuskõneluste tulemused peegeldavat alati teoloogilise diskursuse konkreetset seisut. Paljudel puhkudel on see diskursus arenenud edasi, ja on tekkinud uued arusaamad ja uued küsimuseasetused. Seetõttu on mõistetav, et varasemaid õpetuskõneluste tulemusi aktualiseeritakse, et neid kirjutatakse edasi arenenud teoloogilise tunnetuse ja uute probleemide horisondil edasi või võetakse ette täielik uustöötus.

(107) Tulevikus peaksid EKOE liikmeskirikud panema suuremal määral ette õpetuskõneluste teemasid ja EKOE nõukogu peaks neid ülesandeks andma. Lisaks õpetuskõnelustele peaks vajadusel olema ka võimalus eksperthinnanguteks, mida koostavad spetsiaalselt selle jaoks moodustatud projektrühmad.

(108) Järgmised teemad vajavad tulevastel aastatel erilist tähelepanu:

- Kirik ja poliitika (jätkates õpetuskõnelusi Kristuse kuningavalitsuse ja kahe-riigi-õpetuse ning „Kiriku ja ühiskonna“ üle, vt LK 39), võttes arvesse Euroopa aktuaalseid probleeme (nt populism, natsionalism, võõravaenulikkus).
- Eetilised erinevused ja kirikuosadus (õigustatud mitmekesisus või kirikuid lahutav divergents).
- Kristlik usk ja islam tänapäevase Euroopa kontekstides, aga ka muud proovikivid ühenduses kohtumisega teiste religioonidega.
- Koguduse ülesehitus ja uued kirikuks olemise kujud.
- Religioosne sotsialisatsioon ja katehees perekonnas.
- Ristimine ja ristimispraktika (jätkates õpetuskõnelusi ristimispraktika üle, vt LK 39, ja alustades kõnelust ristijate traditsiooni kirikutega).
- Armulaua osalemise eeldused.
- Naiste ordinatsiooni (jätkates õpetuskõnelust *Amet, ordinatsioon, episkope*, §58–60).
- Konfirmatsioon ja konfirmeeriv tegutsemine.

Kaks esimest teemat peaksid olema prioriteet.

4.3. Kirikuosadus kui kasvava kujunemise osadus

(109) EKOE kirikuosaduse jaoks on olemuslik teostada jumalateenistuse, õpetamise, tunnistamise ja teenimise ning oikumeenilise vastutuse osadust ja toetada kirikute kokkuhoidmist. Selleks on tähtis tugevdada ka struktuure, milles kirikuosadust siduvalt elatakse ja kujundatakse.

(110) Leuenbergi konkordia allkirjastamise ja EKOE moodustumise tulemusel toimus paljudes kirikutes uusi arenguid reformatoorsete kirikutena. Mõnel maal (nt Holland, Saksamaa, Prantsusmaa) ühinesid kirikud või siis kujunesid vähemalt kirikute liidud, kus erineva usutunnistusega kirikud täidavad oma ülesannet ühiselt. Mõnes piirkonnas said alguse tähelepanuväärsed riigipiiriülesed koostööd, nt Ülem-Reini ääres.

(111) Selleks et tugevdada EKOE kirikuosadust tervikuna, tuleb mõelda uute teede ja vormide üle, mis toetaksid kirikuosaduse siduvuse ja iga kiriku *kui* EKOE liikmeskiriku elu edendamist nende erinevates kontekstides, piiramata seejuures osalevate kirikute iseseisvust (vastuvõtuautonoomiat).

(112) EKOE jaoks on lisaks statuudile soovitatav *kirikuosaduse harta*, mis vajab veel väljatöötamist. Selles saab esitada seda, mis järeldeb Leuenbergi konkordia abil tuvastatud üksmeelest evangeeliumis ja kirikute vastastikusest kirikutena tunnustamisest kirikute jumalateenistusliku, vaimse, teoloogilise ja diakoonilise ühiselu jaoks kirikuosaduses. *Harta* peaks kirjeldama kirikute vastastikust vaimset kohustuse võtmist viies juba nimetatud EKOE kirikuosaduse kogemusvormis.

(113) Kirikuosadus elab konsiliaarsuse valmidusest (vt §80). Nõnda algatab täiskogu *konsiliaarseid protsesse*, millel on kirikuosaduse teostamise jaoks keskne tähendus. Siia kuuluvad iseäranis õpetuskõnelused ja teoloogilised uurimisprojektid, mis teenivad osaduse süvendamise eesmärki. Dokumente arutatakse ja lõpuks võtab täiskogu need vastu. Isegi kui see ei toimu sinodaalse esindushääletamisega, toetavad need dokumendid siiski EKOE selget suunitlust ja siduvat orienteerumist nii sisse- kui väljapoole.

(114) Täiskogu rolli saab tugevdada esiteks sellega, et kirikute põhikirjades või kordades fikseeritakse konsiliaarsete otsuste vastuvõtmise tähtsus kirikuosaduse süvendamise jaoks.

(115) Teiseks on täiskogu roll tugevdatav sellega, et kirikud leppivad kokku, et seovad delegaadi täiskogule saatmise sinodaalse otsusega või fikseerivad oma esindajate volitamise muul sobival viisil avalikult kirikujuhtimise protsessides.

(116) Tugevdamaks EKOE-s konsiliaarse protsessi vastuvõttu õpetuse ja kirikliku praktika küsimustes, oleks abiks, kui kirjeldada *kirikuosaduse hartas* mitte ainult otsusekujundamise protsesse, vaid ka [nende] vastuvõtuteid kirikutes.

(117) Kirikukordade [*resp* põhikirjade – *tlk*] muutmise korral tuleks selgesti arvestada Leuenbergi konkordia ja EKOE-s eksisteeriva kirikuosadusega. Kirikud, mis on seni piirdunud mõningate administratiivsete regulatsioonidega, peaksid kaaluma kirikukorra sisseviimist, millest

kirjeldatakse ja korraldatakse vastastikune vaimne kohustusevõtt erinevates kirikliku elu valdkondades.

(118) EKOE liikmeskirikute initsiatiivil on alates 2012 toimunud mitmed evangeelsete sinodisaadikute [*resp* kirikukogu saadikute – *tlk*] kohtumispäevad. Eesmärgiks oli süvendada EKOE kirikuosadust sinodaalsel tasandil ja avardada koostöövõimalusi. Kohtumispäevad on näidanud end olulise ja perspektiivika kirikuosaduse tugevdamise tööriistana, mil toimub sisemine suhtlus valdkondade ja teemade üle, mis määravad Euroopa ühiskondade tulevikku ja seavad nii kirikud edasiste proovikivide ette. Evangeelsete sinodisaadikute kohtumispäevi tuleks jätkata. Teemade kallal tehtud tööst tuleks anda aru täiskogule.

(119) Paralleelselt evangeelsete sinodisaadikute kohtumispäevadele saaks EKOE-s tugevdada struktuurset seotust nii kogudusetasandil kohtumistega kui ka liikmeskirikute juhtivate vaimulike korrapäraste kokkusaamistega.

4.4. Kirikuosadus kui tunnistamis- ja teenimisosadus tänapäevases Euroopas

(120) Leuenbergi konkordia on „Euroopa reformatoorsete kirikute“ dokument. Seetõttu on enesestmõistetav, et need kirikud seostavad oma ühist tunnistamist ja ühist teenimist alati ka Euroopa eripärase olukorraga. Euroopa on nende geograafiline, kultuuriline ja poliitiline kontekst. Nõnda on Euroopa ja Euroopaga seotud küsimused kujunenud 1989. aastal ületatud lõhestatuse ja sellega avanenud uue poliitiliste ja ühiskondlike tegevusväljade tulemusel üheks keskseks teemaks.

(121) Tänapäevase Euroopa inimeste taju iseloomustavad ühelt poolt suured lootused Euroopa võimaluste ja teisalt märkimisväärne skepsis ühenduses kõrgete ootustega Euroopa rahvaste koostööle. See on pinge, mis peegeldub ka EKOE kirikutes. Lootuse ja skepsise pinge on läinud aastate kriitiliste arengute käigus oluliselt kasvanud. Lootusest kantud vaatlusviisi näitlikustab [EKOE] Belfasti täiskogu (2001) programmiline nõue teha „evangeelsete kirikute hääli Euroopas selgemalt kuuldavaks“. Mure Euroopa tuleviku pärast avaldub [EKOE] Firenze täiskogu (2012) [avalduses](#) Euroopa kaasaegse olukorra kohta, mida iseloomustavad riikide finants-, majandus- ja riigivõlakriisi teravad probleemid. EKOE liikmeskirikud peavad resignatsiooni pooldavatele häälele astuma vastu julgustusega Euroopa riikide piireületavaks koostööks ja solidaarsuseks ning astuma vastu rahvusliku egoismi külge kinnistumisele. Euroopa üksteisemõistmise ja solidaarsuse ideest ja vaba demokraatia põhimõtetest kinnihoidmine on kirikuosaduse jaoks oluline katsevõli.

(122) Tänapäevane Euroopa peab võitlema paljude keeruliste probleemidega, mida 1989. aasta järgses uue alguse eufoorias ei pidanud peaaegu keegi võimalikuks. Jugoslaavia kokkuvarisemise järgsed sõjalised konfliktid 1990. aastatel ja sõda Ida-Ukrainas näitavad, kui hinnaline on rahu ja kui väga tuleb selle nimel vaeva näha. Finants-, majandus- ja riigivõlakriis on teinud selgeks olulise lõhe Euroopa põhja ja lõuna vahel. Tohutud põgenike ränded, viimati Süüria kodusõjast, on Euroopa ühiskonnale dramaatiliseks proovikiviks.

(123) Keset neid kriitilisi arenguid ei saa EKOE liikmeskirikud hoiduda tunnistamast ja teenimast: evangeeliumi tunnistamine kutsub ja kohustab teenima õigluse, rahu ja loodu hoidmise nimel.

Kristlased ja kirikud peavad moodustama Euroopas lepituse ning puudustkannatavate ja hädasolevate inimestega tegelemise võrgustiku. Nad teevad kõik, mis nende võimuses, et anda märku lepitusest ja hädas aitamisest ning seda kinnitada. Vaid nõnda saavad nad kriisi olukorras julgustada poliitikat vastutustundlikule tegutsemisele ja solidaarsusele põgenemisest, rändest ja vaesestumisest haaratud inimestega.

(124) Leidub eetilisi küsimusi, milles kirikud ei saa kõnelda *ühe* häälega ja ka ei pea seda tegema. Mõningate eetiliste küsimuste hindamine on tugevalt seotud kontekstiga; siin peaksid evangeelsed kirikud aktsepteerima mitmekesisust ja iseenda vaateviisist lahknevaid otsuseid. Eetilise erinevuse õigustatuse mõõdupuu on selle ühilduvus jumalateenistusliku osadusega (vt 3.1.6). Astudes välja rahu ja lepituse, nagu ka õigluse ja häda ja looduse hävitamise ületamise eest, peavad evangeelsed kirikud käima ühiseid teid, isegi kui kriitiliste nähtuste ja nende lahendamise hindamise puhul võivad olla õigustatud erinevad vaatlusviisid. Kes ootab, et EKOE liikmeskirikud kõnelevad ühe häälega, peab tegutsema selle nimel, et Euroopas saaks kuuldavaks evangeeliumi hääl.

(125) Alates 2009. aastast toimiv koostöö Evangeelsete Diasporaaituste Töörühmaga Euroopas (AGDE) on oluline samm ühiste abistamistegevuste koordineerimisel; seda ühiskondliku ja diakoonilise ülesande täitmist tuleb jätkata, sellega seotud tegevusi süvendada ja üles ehitada. Samuti tuleb sihipäraselt edendada liikmeskirikute toetatud kirikutevahelise abi projekte. Diakooniline toimimine on kiriku jaoks olemuslik.

5. Kirikuosadus kui ühine oikumeeniline kohustusevõtt

(126) EKOE näeb oma arusaama ühtsusest ja selle teostamisest kogu oikumeenilise liikumise teenimisena (vrd LK 46j). Nagu juba näidatud lõigus 1.4, on EKOE kaudu saavutatud osadus viinud paljudes kohtades märkimisväärsete edusammudeni ühtsuse teel. Ometi ei ole see protsess, nagu saab selgeks lõigus 3.3, vaadeldav lõppenuna. EKOE-s elatud kirikuosaduse mudel on juba toonud suuremal määral kui paljud teised oikumeenilised mudelid kaasa nähtavaid tulemusi ja paistab seetõttu iseäranis viljakana. Leuenbergi konkordia kohustab EKOE-d tooma oma arusaama kiriku ühtsusest ka edaspidi sisse üleilmsesse oikumeenilisse kõnelusse. See määrab EKOE konfessioonidevahelist tööd ka tulevikus, iseäranis ühenduses juba pikemat aega püsivate sidemetega nii anglikaani ja õigeusu kirikute kui ka Euroopa Baptisti Föderatsiooniga. 2013. aastal alanud konsultatsioonide sarjal roomakatoliku kirikuga on eriline tähendus, kuna siin on huvi keskmes kirikuosaduse mudeli oikumeeniline suutlikkus ja võimekus.

(127) Oikumeeniline kohustusevõtt, mis tuleneb kirikuosaduse arusaamast Leuenbergi konkordias, ei pea end viimsena kehtestama uute kiriklike liikumiste suhtes, nagu uusnelipühilased ja uusevangelikaalid nii EKOE kirikute hulgas kui väljaspool. Kohtudes selliste suundumustega, ilmneb, et paljud kirikud seisavad sarnaste oikumeeniliste ja eetiliste proovikivide ees. Vastuses saab nähtavaks oikumeenia võimekus 21. sajandi uutes tingimustes.

(128) EKOE ühtsusemõistmine prooviks on suhe teiste kohapealsete kirikutega. See on üldine kogemus, et kandvad põhimõtted näitavad oma tähendust alles tegeliku kohtumise kaudu teisega. Oikumeeniline protsess ei piirdu dokumentide vahetamisega, vaid toimub inimeste kohtumise kaudu, kellele Jumal kingib osaduse uue kvaliteedi (vrd 3.2.2). Siit tulenevad eripärad

probleemid nii enamuskirikutele, mis jätavad oma asukohas teised liikmeskirikud lihtsalt tähelepanuta, kui ka vähemuskirikutele, mis mõnel juhul kalduvad teistest isoleeruma. Seal kus leidub toimivaid kohapealseid oikumeenia struktuure (kohapealsed kristlike kirikute koostöökogud / nõukogud vmt), peaksid EKOE kirikute kogudused töötama alati kaasa. Seejuures tõstatub alati küsimus, kuidas nad saaksid ühiselt osaleda kõneluses teiste kristlike kogudustega. Kohapealses ühtsuse lubamises saab kogetavaks ühtsus kui Jumala and.

(129) Paljudel EKOE kirikutel on kirikuosadus teiste kirikutega, mis ei kuulu EKOE-sse. Näiteks on osad kirikud nii EKOE kui ka Porvoo Osaduse liikmed. Osadel on eraldi lepingud anglikaani kirikutega. Teistel jällegi ei ole mingeid leppeid. Niimoodi tekkivad teisendid, mis puudutavad kirikuosaduse ulatust EKOE sees, tõstatavad küsimuse erinevate kokkulepete ühitatavuse kohta. Et esmapilgul paistab nii mõndagi olevat pinges, ei ole ühtsuseteel välditav. Täpsemal vaatlusel ei ole siiski tegu üksteist vastastikku välistavate mudelitega. Kuna Porvoo avalduse mudel on variant kiriosaduse ühtsusmudelist, ei konkureeri liikmelisused nt Porvoo Osaduses ja EKOE-s. Niivõrd kui see ei sea kahtluse alla EKOE-s saavutatud tulemusi, toetab paljude kirikute kahekordne liikmelisus oikumeenilise osaduse laiendamist ja süvendamist. EKOE ühtsusmudel ei ole suunatud *status quo* hoidmisele, vaid kõigi kristlaste osadusele.

(130) Sarnane on lugu üleilmsete osadustega. Osad [EKOE] kirikud on nii Luterliku Maailmaliidu (LWF) kui Reformeeritud Kirikute Maailmaosaduse (WCRC) liikmed. Teised on liikmed üksnes ühest neist maailmaosadusest või Metodisti Kirikute Maailmanõukogu (WMC) liikmed. Kolmandad jällegi ei kuulu neist ühessegi. Liikmeskirikute lojaalsust suhtes selliste maailmaosadustega ei tohi mängida üksteise vastu. EKOE oikumeeniline mudel soovib rikastada Luterliku Maailmaliidu, Reformeeritud Kirikute Maailmaosaduse, Metodisti Kirikute Maailmanõukogu ja teiste maailmaosaduste koostööd, toetudes EKOE-s juba elatud kirikuosadusele. Teed, mis on EKOE-s leitud, et jõuda kirikuosaduseni erinevates kontekstides ja usutunnistuse erinevate sõnastustega, võivad osutada perspektiivikaks ka maailmatasandil. EKOE liikmeskirikud saavad tuua oma kogemused maailmaliitudevahelistesse dialoogidesse, et juba saavutatud teoloogilised tulemused võiksid kanda edasisi vilju.

Üheks näiteks on hiljuti avaldatud Luterliku Maailmaliidu ja Reformeeritud Kirikute Maailmaosaduse ühiskomisjoni aruanne [Communion: On Being the Church](#) [Osadus: Kirikuksolemisest], mis tuvastab luterliku ja reformeeritud kirikute puhul ühise arusaamise evangeeliumist ja ka konfessionaalsete identiteetide faktilise lepitatuse ning julgustab võtma ette praktilisi samme kirikuosaduse teostamiseks. Lähedus EKOE kiriku- ja ühtsusemõistmisele on seejuures ilmne.

(131) Leuenbergi konkordia allkirjastamisest saadik on EKOE kirikuosadus tugevasti arenenud. Saavutatud eesmärk peab aga elavaks jäämiseks pääsema mõjule üha uuesti. EKOE ajalugu võib julgustada juba saavutatu süvendamisele.

„Ajaloolise keskkonna, kirikute eluvormi ja korralduse muutused ei pea viima paratamatult identiteedi kadumisele, vastupidi: nad pakuvad võimalusi uutele vaimulikele kogemustele, kui kirikud elavad otsustavalt lähtudes oma alusest“ (JKK I.1.4).

Lisa: Õpetuskõneluse protsessis osalejad

(A) Algatusrühma liikmed (2013/2014)

Prof dr Michael Beintker, Münster (kaasesimees)
 Prof dr André Birmelé, Strasbourg (kaasesimees)
 Dr Pawel Gajewski, Firenze
 Prof dr Bo Kristian Holm, Aarhus
 Prof dr Leo Koffeman, Amsterdam
 Prof dr Friederike Nüssel, Heidelberg
 Dr Szilárd Wagner, Sopron
 Kantselei poolt: prof dr Martin Friedrich, Viin

(B) Elspeeti konsultatsioonilt osavõtjad, 5.–8. veebruar 2015

Superintendent dr Rainer Bath, Ühinenud Metodisti Kirik, Saksamaa
 Prof dr Michael Beintker, ettevalmistusrühm
 Prof dr André Birmelé, ettevalmistusrühm
 Pastor Jana Daneckova, Kesk- ja Lõuna-Euroopa Evangeelne Metodisti Kirik
 Õp dr Jan-Dirk Döhlin, Westfaleni Evangeelne Kirik
 Prof dr Martin Friedrich, EKOE
 Õp dr Pawel Gajewski, Valdeslaste Kirik
 Jan Gross, EKOE
 Prof dr Bo Kristian Holm, ettevalmistusrühm
 Õp Fleur Houston, Ühinenud Reformeeritud Kirik
 Praost Kristen Jørgensen, Taani Evangeelne Luterlik Kirik
 Kaaspresident Christian Krieger, Elsassi ja Lotringi Ühinenud Evangeelne Kirik
 Õp dr Tomi Karttunen, Soome Evangeelne Luterlik Kirik
 Prof dr Leo Koffemann, Evangeelne Kirik Hollandis
 Õp Steffie Langenau, Lippe Maakirik
 Prof dr Michael Nausner, Kesk- ja Lõuna-Euroopa Evangeelne Metodisti Kirik
 Prof dr Friedericke Nüssel, ettevalmistusrühm
 Peasekretär dr Arjan Plaisier, Evangeelne Kirik Hollandis
 Õp dr Thomas-Andreas Pöder, Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
 Dr Thomas Schaack, Evangeelne Luterlik Kirik Põhja-Saksamaal
 Õp dr Otto Schäfer, Šveitsi Evangeelne Kirikute Liit
 Õp dr Susanne Schenk, Evangeelne Maakirik Württembergis
 Pastor Laurent Schlumberger, Evangeelsete Kirikute Unioon Prantsusmaal
 Anikó Schütz Bradwell, Šoti Kirik
 Õp Dirk Stelter, Hannoveri Evangeelne Luterlik Maakirik
 Õp dr Christoph Theilemann, Berlin-Brandenburgi ja Sileesia Ülem-Lausitzi Evangeelne Kirik

(C) Redaktsioonirühma liikmed (2015–2018)

Prof dr Michael Beintker, Münster (kaasesimees)
 Prof dr André Birmelé, Strasbourg (kaasesimees)
 Prof dr Pawel Gajewski, Terni/Rooma
 Prof dr Bo Kristian Holm, Aarhus
 Õp Fleur Houston, Macclesfield
 Ülemkirikunõunik dr Marreile Lasogga, Hannover/Bensheim
 Prof dr Friederike Nüssel, Heidelberg
 Prof dr Michael Nausner, Reutlingen/Uppsala
 Prof dr Thomas-Andreas Pöder, Tallinn
 Õp dr Susanne Schenk, Ulm/Tübingen
 Kantselei poolt: prof dr Martin Friedrich, Viin

Originaal: „Kirchengemeinschaft – Church Communion – Communion Ecclésiale“, *Kirchengemeinschaft. Grundlagen und Perspektiven / Church Communion. Principles and Perspectives*, koost. Mario Fischer, Martin Friedrich, Leuenberg Texte/ Leuenberg Documents nr 16, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019.

Teksti on saksakeelsest originaalist tõlkinud Thomas-Andreas Pöder ja toimetanud Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal ja koostöös EELK rahvusvaheliste ja oikumeeniliste suhete komisjoniga.

Dokument on eesti keeles algselt ilmunud ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 438–440/ 1.–15.5.2020.

Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (EKOE, vt www.leuenberg.eu) on Euroopa tähtsaim evangeelsete kirikute osaduskond, kuhu kuulub 94 kirikut ligikaudu 50 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on 1973. aastal alguse saanud kirikuosaduse liige alates 1975. aastast. Ühinenud Metodisti Kiriku Põhjala ja Balti piiskopi piirkonna kirikuna on kirikuosaduse liige alates 1997. aastast ka Eesti Metodisti Kirik.